

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний біотехнологічний університет
Факультет економічних відносин та фінансів
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
ОПП «Облік і оподаткування»

ДОПУЩЕНО до захисту

ДОПУЩЕНО до захисту

Декан _____ **Т.Ф. Ларіна**
« 12 » грудня 2022 р.

Завідувач кафедри обліку, аудиту
та оподаткування

_____ **Н.Б. Кащена**
« 11 » грудня 2022 р.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ НАСІННЯ
СОНЯШНИКУ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR
SUNFLOWER SEED PRODUCTION MANAGEMENT

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗВО ОС «МАГІСТР»
денної форми навчання
академічна група 071-12м

Виконавець

Гончар О.В

Керівник

доцент Велієва В.О.

Харків -2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний біотехнологічний університет

Факультет економічних відносин та фінансів

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

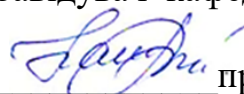
Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

ОПП «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

проф. Кащена Н.Б.

« 05 » вересня 2023 року

З А В Д А Н Н Я

на виконання кваліфікаційної роботи магістра

здобувача вищої освіти **Гончара Олександра Вікторовича**

1. Тема роботи: «Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом насіння соняшнику»,

затверджена наказом ректора № 02-02/828 від 05.09.2023 р.

2. Термін надання студентом завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру до 08 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативні акти, що регулюють економічну діяльність сільськогосподарських підприємств, ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності в Україні; офіційна інформація Державної служби статистики України; роботи вітчизняних і зарубіжних науковців з проблеми дослідження; дані офіційних інформаційних ресурсів, бухгалтерського обліку, річної фінансової та статистичної звітності ДП «ДГ «Пантелеймонівське» ІР НААН України»; матеріали науково-практичних конференцій тощо.

4. Перелік питань, що розробляються в роботі: . теоретичні основи обліку та аналізу виробництва продукції рослинництва; організація обліку витрат і виходу насіння соняшнику; аналіз та шляхи підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику; висновки та пропозиції.

5. Перелік ілюстративного матеріалу (таблиці, схеми, графіки тощо) таблиці (описово-інформаційні, типологічні, аналітичні) та рисунки (схеми, графіки) для характеристики діючої практики обліку фінансових результатів та аналізу результативності бізнесу.

6. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

Етапи підготовки та захисту КРМ	Терміни виконання	Відмітка про виконання
1. Вибір студентом теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження тем і призначення наукових керівників; складання і затвердження індивідуальних завдань на виконання КРМ	до 05.09.23	виконано
2. Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	06.09.23 – 25.09.23	виконано
3. Підготовка розділу 2 КРМ	26.09.23 – 26.10.23	виконано
4. Підготовка розділу 3 КРМ, висновків і переліку використаних джерел	27.10.23 – 23.11.23	виконано
5. Подання студентом завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки на антиплагіат та оформлення відгуку	24.11.23-26.11.23	виконано
6. Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	27.11.23 – 30.11.23	виконано
7. Доопрацювання роботи, прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.23 -08.12.23	виконано
8. Захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам ступеня	18.12.23-29.12.23	виконано

Керівник кваліфікаційної роботи

доцент В.О. Велієва

Завдання до виконання прийняв

О.В. Гончар

Дата отримання «05» вересня 2023 року

РЕФЕРАТ

Гончар Олександр Вікторович «Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом насіння соняшника».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 071 «Облік і оподаткування». – Державний біотехнологічний університет МОН України, 2023 р.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний зміст роботи викладено на 86 сторінках, містить 23 таблиці, 4 рисунки.

Ключові слова: облік, аналіз, організація обліку, первинний облік, синтетичний облік, аналітичний облік, аналітичне дослідження, ефективність.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Особливості вирощування соняшнику викликає багато запитань серед науковців. Основні з яких – виснаження ґрунту. Але, сучасні технології вирощування дозволяють знизити рівень впливу на ґрунт при вирощуванні даної культури. Більшість науковців сходяться до думки, що переваг у вирощуванні соняшнику більше, і недоліки є незначними.

Мета кваліфікаційної роботи. Основна мета – вивчити теоретичні аспекти, оцінити практичне застосування та визначити шляхи удосконалення організації обліку витрат та виходу насіння соняшнику, провести аналітичне дослідження доцільності його виробництва та реалізації.

Предмет дослідження – облік витрат насіння соняшнику та аналітичне дослідження розвитку підприємства.

Об'єктом дослідження є ДП ДГ «Пантелеймонівське».

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні та вирішенні низки питань обліково-аналітичного забезпечення виробництва продукції рослинництва, зокрема насіння соняшнику. Зокрема, удосконалено процедури обліку собівартості

продукції рослинництва, що дозволяє контролювати собівартість у процесі виробництва, виявляти непередбачені відхилення та приймати ефективні оперативні рішення.

Публікації, апробації. Результати дослідження були оприлюднені на:

1. II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія, Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.

2. II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, 16 листопада 2023 р.

3. V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді», Державний біотехнологічний університет, м. Харків, 20 жовтня 2023 р.

Публікації:

1. Бородай О., Гончар О. Облік матеріальних цінностей аграрних підприємств в умовах діджиталізації. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. С. 401-403

2. Гончар О.В. Аналіз ефективності виробництва соняшнику та шляхи її підвищення. Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали II

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16 листопада 2023 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2023. С. 191-193.

3. Гончар О.В. Оптимізація витрат, як фактор підвищення ефективності виробництва соняшнику. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді [Електронний ресурс] : матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 20 жовтня 2023 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2023. – 507 с. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>. С.210-213.

З М І С Т

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	11
1.1. Теоретичні аспекти побудови обліку витрат на виробництво продукції рослинництва	11
1.2. Стан та проблеми вирощування соняшнику в Україні	18
1.3. Стратегічний розвиток вирощування соняшнику в Україні	24
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ І ВИХОДУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ	29
2.1. Організаційно-економічна характеристика та фінансовий стан ДП ДГ «Пантелеймонівське» ІР ім. В.Я. Юр'єва НААН України Куп`янського району Харківської області	29
2.2. Облік витрат і виходу насіння соняшнику та розрахунок його собівартості	38
3.3. Пропозиції щодо удосконалення обліку витрат і виходу насіння соняшнику	43
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ	48
3.1. Аналіз обсягів виробництва насіння соняшнику	48
3.2. Аналіз динаміки і структури собівартості насіння соняшнику	55
3.3. Аналіз ефективності виробництва соняшнику та шляхи її підвищення	61
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність теми. Соняшник – головна технічна культура України, яка займає впевнено лідерські позиції протягом багатьох років. Більшість аграрних підприємств займаються вирощуванням соняшнику та озимої пшениці.

Області України, що лідирують по виробництву соняшнику: Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Миколаївська, Луганська, Запорізька, Одеська.

Особливості вирощування соняшнику викликає багато запитань серед науковців. Основні з яких – виснаження ґрунту. Але, сучасні технології вирощування дозволяють знизити рівень впливу на ґрунт при вирощуванні даної культури. Більшість науковців сходяться до думки, що переваг у вирощуванні соняшнику більше, і недоліки є незначними. Враховуючи його лідерські позиції по вирощуванні та спірність, соняшник залишається актуальним в працях сучасних науковців-дослідників.

Мета і завдання дослідження. Основна мета – вивчити теоретичні аспекти, оцінити практичне застосування та визначити шляхи удосконалення організації обліку витрат та виходу насіння соняшнику, провести аналітичне дослідження доцільності його виробництва та реалізації.

У розрізі мети, були виділені наступні завдання: узагальнення теоретичних матеріалів щодо обліку витрат продукції рослинництва (зокрема, соняшнику); розрахунок показників розміру та ефективності діяльності досліджуваного підприємства; первинний, синтетичний та аналітичний облік витрат насіння соняшнику; визначення методів покращення обліку витрат та аналітичного дослідження вирощування та реалізації насіння соняшнику.

Предмет дослідження – облік витрат насіння соняшнику та аналітичне дослідження розвитку підприємства.

Об'єктом дослідження є ДП ДГ «Пантелеймонівське».

Методи дослідження: порівняння, монографічний, логічний, кореляційний, графічний, спостереження тощо.

Інформаційна база – є законодавчі акти та інші нормативно-правові документи органів державної влади України, наукові розробки і публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, статистична та фінансова інформація діяльності підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та вирішенні низки питань обліково-аналітичного забезпечення виробництва продукції рослинництва, зокрема насіння соняшнику. Зокрема, удосконалено процедури обліку собівартості продукції рослинництва, що дозволяє контролювати собівартість у процесі виробництва, виявляти непередбачені відхилення та приймати ефективні оперативні рішення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами дослідження були опубліковано тези доповідей на наукових конференціях.

Апробація результатів роботи і публікації. Результати дослідження були оприлюднені на:

1. II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія, Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.

2. II Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, 16 листопада 2023 р.

3. V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування:

ініціативи молоді», Державний біотехнологічний університет, м. Харків, 20 жовтня 2023 р.

Публікації.

1. Бородай О., Гончар О. Облік матеріальних цінностей аграрних підприємств в умовах діджиталізації. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. С. 401-403

2. Гончар О.В. Аналіз ефективності виробництва соняшнику та шляхи її підвищення. Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16 листопада 2023 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2023. С. 191-193.

3. Гончар О.В. Оптимізація витрат, як фактор підвищення ефективності виробництва соняшнику. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді [Електронний ресурс] : матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 20 жовтня 2023 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2023. – 507 с. – Електронні текстові дані. – Режим доступу : <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>. С.210-213.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійною, науковою розробкою автора. Усі положення, наукові розробки та публікації є особистим науковим внеском здобувача.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний зміст роботи викладено на 86 сторінках, містить 23 таблиці, 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

1.1. Теоретичні аспекти побудови обліку витрат на виробництво продукції рослинництва

Урожай надходить на ферми в короткий термін за різних погодних умов. Тому правильна організація обліку його отримання та подальшої передачі має особливе значення [12]. Ще до того, як розпочнеться збирання врожаю, необхідно провести велику підготовчу роботу [13, с.28]. Вам належить побачити, як готується місце прийому та зберігання продуктів, вибрати та проконтролювати начальника потоку, ваговиків, крамарів, охоронців та інших важливих відповідальних осіб [13, с.27-31].

Пропонується головному бухгалтеру визначити обов'язки кожного з ключових осіб, які беруть участь у процесі, підготувати достатню кількість бланків основних документів та пронумерувати їх, наприклад, приєднання [14, с.308-311].

З найважливіших показників, характеризуючих діяльність сільськогосподарських підприємств у галузі рослинництва, є ціна одиниці виробленої продукції [14, с.309]. Цей показник відбиває ефективність використання земельних ресурсів, тракторів, сільськогосподарської техніки, насіння, добрив та інших засобів виробництва [15, с.548-550].

Через сезонний характер рослинництва непрямі витрати слід враховувати поряд із прямими витратами [14, с.307]. Для цілей адміністративно-оперативної інформації останні зручно відносити до об'єктів щомісячного обліку за встановленими ознаками [14, с.310]. Логічно додати накладні витрати до вашої системи контролінгу [15, с.550]. Це дозволяє спрямувати масштаби прямих і непрямих витрат за вирощування сільськогосподарських культур відразу після збирання врожаю, а чи не наприкінці року [16, с. 39-40].

Оцінка факторів виручки, вибір необхідних замовлень, планування майбутньої діяльності, оцінка виробничих запасів, розподіл та мінімізація витрат – все це вимагає контролю витрат на підприємствах». результат, якщо ціни продажу змінюються [14, с.309-310]. Для розробки оцінок та аналізу відхилень, наприклад, «виробляти або продавати», «звичайні продажі продають нижче за ціну» [17].

Прибуток є найважливішим показником ефективності компанії та джерелом її життєдіяльності [11]. Зростання прибутку створює фінансову базу реалізації розширеного відтворення для підприємства, задоволення матеріальних та соціальних потреб засновників і працівників [2]. Зобов'язання суспільства перед бюджетами, банками та іншими організаціями покриваються з допомогою прибутку [13, с. 26].

Господарське право [1] створює рівні правові умови для діяльності підприємств незалежно від форми їхньої власності та організаційної форми. Відповідно до цього закону підприємства діють на підставі статутів, затверджених власниками [1]. Активи компанії складаються з основних засобів та оборотних коштів, а також інших цінностей, що відбиваються на окремому балансі компанії. Цей Кодекс [1] визначає загальні правові, економічні та соціальні засади підприємницької діяльності громадян та юридичних осіб на території України, встановлює свободу підприємництва та гарантії його державної підтримки [1].

14.10.92 р. Закону України «Про охорону праці» № 2694-XI (зі змінами) [2] щодо реалізації конституційного права працівника на захист свого життя та здоров'я у процесі роботи визначає правила. Безпечні та здорові умови праці, регулювання відносин між роботодавцем та працівником з питань безпеки, охорони праці та виробничого середовища за участю відповідних державних органів з організації охорони праці на підприємствах України [2].

Стаття 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.99 (зі змінами) [3]. Бухгалтерія,

затверджує правила документообігу та визначає способи обробки бухгалтерської інформації.

Існує необхідність розробки єдиного, архетипічного аспекту внутрішньогалузевого обліку, який можна за необхідності адаптувати до конкретних умов та особливостей сільського господарства [17]. Управлінський облік також повинен включати перелік витратних методів, які сільськогосподарські підприємства можуть використовувати для обліку витрат при складанні фінансової та управлінської звітності [18, с. 197-198].

Іванюта П.В., Лугівська О.П. переконані, що «Управління витратами на підприємстві необхідне для оцінки факторів рентабельності, вибору потрібних замовлень, планування майбутніх напрямків діяльності, оцінки виробничих запасів і їх кошторису, розподілу й мінімізації витрат; для визначення рівня беззбитковості, можливих фінансових результатів при зміні ціни продажу; для складання кошторису і аналізу відхилень; для прийняття нестандартних рішень, наприклад таких, як “виготовляти чи продавати”, “чи продавати нижче нормальної продажної ціни» [25, с. 65].

Необхідно розробити єдині типові внутрішньогалузеві аспекти обліку, які за потреби можливо адаптувати до конкретних умов і особливостей сільського господарства [27, с. 67]. А також управлінський облік повинен передбачати перелік методів витрат, що можуть застосуватися в сільськогосподарських підприємствах для обліку витрат при складанні фінансової та управлінської звітності [26, с. 14].

В умовах ринкового механізму господарювання та бережливого виробництва показнику собівартості виробленої продукції приділяється виключне значення, оскільки технологічний аудит витрат, які формують її рівень, дозволяє вишукати технологічні і організаційні резерви і визначити заходи раціонального та ефективного використання існуючих резервів. Згідно з діючою методикою калькулювання насіння соняшнику, із загальної суми витрат треба відрахувати вартість побічної продукції (соняшничиння), а різницю розділити на фізичну масу насіння [29, с. 65].

В більшості господарств соняшничиння не оприбутковується, оскільки воно не використовується на господарські потреби [27, с. 54].

Брік С.В. зазначає, що підвищення ефективності зовнішнього фінансування сільськогосподарського виробництва обумовлює пошук шляхів мінімізації витрат за користування кредитом за рахунок підвищення швидкості обертання капіталу [29, с. 12]. Особливістю агровиробництва є залежність від природних факторів, що робить неможливим, для більшості рослинницьких галузей, повторення виробничого циклу на протязі року, а тому мінімальний термін обертання власних коштів буде не меншим одного року [28, с. 30].

Сучасна структура виробників сільськогосподарської продукції Харківської області за різними категоріями господарств показала, що до початку сучасної аграрної реформи господарства населення забезпечували виробництво валової продукції сільського господарства на суму 3 228,4 млн. грн., що склало лише 20,7 % від спільного результату всіх категорій господарств, тоді як сільськогосподарські підприємства – на 12 404 млн. грн. (або 79,3 %) [32]. Це свідчить про те, що в регіоні на початку реформи основними сільськогосподарськими товаровиробниками були агроформування [25, с. 65]. В Україні в цей період частка господарств населення у виробництві валової продукції становила 29,6 %, сільськогосподарських підприємств – 70,4 % [29, с. 59].

Одним із чинників підвищення ефективності витрат є відповідний механізм ціноутворення на аграрному ринку [25, с. 65]. . Ними встановлено, що у підприємствах з більш високою інтенсивністю виробництва має місце як зростання величини витрат, так і урожайності культур [27, с. 45]. Однак у середньому по сукупності підприємств Харківської області темпи збільшення додаткової продукції та її ціни були меншими, ніж самих витрат [30, с. 127].

Розглядаючи необхідність комп'ютеризації обліку в рослинництві, зазначає, що автоматизація процесу виробництва в даній галузі повинна

забезпечувати, насамперед, повний облік фактичних виробничих витрат за статтями й елементами як у розрізі центрів відповідальності, так і по підприємству в цілому [31, с. 42]. Це дасть змогу достовірно визначити собівартість виробленої продукції та виконаних робіт [31, с. 43].

Загальновиробничі витрати рослинництва і тваринництва розподіляться на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу, установленої підприємством [38]. В сільському господарстві прийнято розподіляти всі загальновиробничі витрати, без поділу їх витрат на змінні і постійні, пропорційно до суми прямих витрат за виключенням насіння (в рослинництві), кормів (у тваринництві) на витрати виробництва [38].

Лосєва Т.О. також вважає, що витрати в рослинництві обліковують за такими статтями: витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, насіння і садивний матеріал, добрива, засоби захисту рослин, роботи та послуги, витрати на утримання основних засобів, інші витрати, витрати на організацію виробництва й управління [33, с. 96].

За останні 8-10 років структура реалізації продукції рослинництва перетворилася з одноканальної у багатоканальну [38]. При цьому є позитивні і негативні зміни [38]. До негативних слід віднести реалізацію за бартером та населенню в рахунок оплати праці; позитивних - зростання продажу продукції на ринку [81, с. 203].

В умовах управління та ринкового механізму ощадливого виробництва технічний аудит витрат, що формують його рівень, дозволяє знайти технічні та організаційні резерви та визначити раціональні заходи, завдяки чому виробництво продукції має велике значення [19, с. 199]. Ефективне використання наявних резервів [17]. Чинний метод розрахунку насіння соняшнику вимагає віднімання вартості побічного продукту (виробництва соняшнику) із загальної вартості та поділу різниці на вагу насіння [19, с. 201-202]. Більшість господарств не реалізують насіння соняшнику, оскільки вони не використовуються з господарською метою [19, с. 122-23].

Підвищення ефективності зовнішнього фінансування сільськогосподарського виробництва залежить від пошуку шляхів мінімізації вартості використання кредиту з допомогою збільшення швидкості обороту капіталу [18, с. 199]. Особливістю сільськогосподарського виробництва є його залежність від природних факторів, що унеможлиблює для більшості галузей рослинництва повторення виробничого циклу протягом року, тому мінімальний період обороту власних коштів становитиме не менше одного року [20, с. 29-30].

Одним із факторів, що підвищують ефективність витрат, вважаємо правильний механізм ціноутворення на аграрному ринку [18, с. 201]. Вони встановили, що сума витрат, і врожайність збільшуються у фірмах із високою інтенсивністю виробництва [18, с. 203-204]. Проте в середньому на підприємствах Харківської області темп приросту додаткової продукції та ціни на неї був нижчим за саму собівартість [21, с. 242-245].

Розглядаючи необхідність комп'ютеризації [19, с. 122] обліку в рослинництві, автоматизація виробничих процесів у цій галузі це, перш за все, як з точки зору центру відповідальності, так і підприємства в цілому, необхідно забезпечити повний облік фактичної собівартості продукції, що дозволяє достовірно визначити собівартість виготовленого продукту та готової роботи [21, с. 310-312].

Загальні виробничі витрати на рослинництво та тваринництво відносяться до кожного об'єкта витрат з використанням бази розподілу, встановленої підприємством [22]. У сільському господарстві прийнято відносити всі загальновиробничі витрати на витрати виробництва пропорційно сукупним прямим витратам, за винятком насіння (рослинництво) та кормів (тваринництво), не поділяючи їх на змінні та постійні витрати [23, с. 420-422].

За останні 8-10 років структура рослинництва змінилася з одноканальної на багатоканальну [23, с. 646-647]. Водночас є позитивні та негативні зміни [23, с. 649]. До мінусів слід віднести населення, яке жертвувало збутом та

робочою силою за рахунок бартер, плюс це збільшення продажу продукції над ринком [25, с. 11].

Тому важливим компонентом процесів управління підприємством є контроль витрат – це процес реалізації організаційні та адміністративні заходи, використання всіх формувальних інструментів, витрати [24, с. 170]. Ефективність контролю витрат, багато залежить від рівня керування ними [24, с. 171]. Використовувати пропонованого інтегрального показника, компанії можуть зробити загальну оцінку рівень ефективності контролю витрат, чинниками можна керувати [24, с. 162-164]. Постійно впливати на зміну вартості аналізувати напрямок та силу їхнього впливу причина [24, с. 171-172].

1.2. Стан та проблеми вирощування соняшнику в Україні

Соняшник є основною оброблюваною технічною культурою і що врожайність соняшнику останніми роками має тенденцію до збільшення [25, с. 9]. Компанія продовжує дотримуватись встановлених норм внесення мінеральних добрив та рекомендує використовувати високоврожайні елітні сорти соняшнику [27].

Зазначимо, що вже сьогодні необхідно зробити кроки щодо реструктуризації економічної ситуації, що склалася для бізнесу за рахунок удосконалення законодавчої бази, побудови адекватної ринкової інфраструктури, удосконалення податково-кредитної системи [28]. Існуючі механізми з ринковими механізмами засновані на цивілізованих товарно-грошових відносинах, характерних для стійкої економічної системи, що добре функціонує [28].

Висока мінливість шкідливих патогенних мікроорганізмів змушує проводити безперервний відбір стійких до них форм соняшнику для використання в практичній селекції, а селекційного матеріалу на стійкість до патогенів, створив систему інфекційного фінансування для оцінки та постійного відбору шкідливих лісостеповій зоні України [27].

Сучасний лінійний генофонд соняшника має відповідати таким вимогам: поліпшена та стабільна продуктивність насіння. підвищений вміст жиру та білка, підвищений вміст токоферолу в олії на одиницю площі, підвищена стійкість до хвороб та шкідників [28].

Аналітики підраховали, що до трійки найбільших виробників соняшнику у 2021 році увійшли такі регіони, як Сумська (846 т.т.) та Дніпропетровська (799 т.т.). Харківська (737 т.т.). Кованець І.І. [28].

У Запорізькій, Дніпропетровській та Одеській областях соняшником засіяно загалом 37 % від загальної посівної площі, що перевищує рекомендовану площу порівняно з рештою регіонів [29, с. 349]. Тому, хоч і є

умови для скорочення та збільшення посівних площ соняшнику, основною тенденцією є інтенсифікація виробництва цієї культури [27].

Україна займає одне із провідних місць на світовому ринку олійних культур, щорічно виробляючи близько 11 % світових запасів соняшнику. Посівні площі значно розширилися через високий попит на насіння соняшника [25, с. 8]. Вирощування та реалізація насіння соняшнику дозволяє сільськогосподарським підприємствам отримувати високий прибуток та забезпечувати ефективну господарську діяльність [25, с. 7-10].

На сході України виробництво насіння соняшнику становить значну частину прибутку сільськогосподарських підприємств [27, с. 162]. У той же час при закупівлі кондиційного насіння соняшнику для сівби господарство несе чималі витрати [27].

Попит, що росте, на олійні культури, особливо зарубіжні, викликав збільшення посівних площ під соняшником, що може бути оцінено виключно негативно через падіння [26].

В даний час спостерігається тенденція до розширення посівних площ за рахунок рентабельності соняшнику та пшениці, але водночас існує проблема з розміщенням цих культур у сівозміні [27]. Якщо озимі зернові, кукурудза на зерно та картопля є хорошими попередниками для соняшника, то соняшник не може бути використаний як попередник для зерна [28]. Після соняшника найкраще вирощувати кормові культури, яру кукурудзу або утримувати землю під чистою парою [32, с. 39].

Виробництво олійних культур має стратегічне значення для розвитку аграрного сектору України, оскільки конкурентоспроможність олійних культур та продуктів їхньої переробки багато в чому визначає конкурентоспроможність аграрного сектору в економіці загалом [27].

У той же час існує традиційна думка, що інтенсивний обробіток олійних культур та розширення посівних площ у структурі врожаю виснажують ґрунт, знижують його родючість, що призводить до погіршення та зменшення структури ґрунту [24, с.308-311]. Кількість сільськогосподарських цінних

агрегатів. Особливо це стосується соняшнику [27]. Тому вчені намагаються привернути увагу аграріїв до інших олійних культур, які можуть замінити соняшник у структурі врожаю [33, с.43].

У довгостроковій перспективі з погляду сталого розвитку допустиме збільшення виробництва насіння соняшника за рахунок інтенсивних факторів, що враховують екологічні вимоги, продуктивність та екологічну безпеку), оптимізації матеріально-технічних заходів (мінімізація збитків на ґрунті) тощо. для досягнення більш високих урожаїв [34, с. 19].

В умовах українського комплексу олійно-жирова галузь є однією з найефективніших галузей сільськогосподарського виробництва, і завдяки впровадженню заходів ринкового регулювання намітився баланс між економічними інтересами держави, аграрною та переробною галузями. виробництва та внутрішнього споживання [34, с. 20]. Потужності переробних підприємств щороку збільшуються, а висока завантаження потужностей (75-92 %) підтверджує поступове зростання світового ринку нафти [35].

Масложирова галузь харчової промисловості дуже перспективна, але подальшого розвитку необхідно враховувати деякі особливості, також слід орієнтуватися експорту [31]. Для цього підприємствам необхідно впроваджувати сучасні технології виробництва та переробки олійних культур для підвищення ефективності виробництва та якості продукції [36, с.140-142].

Подальший розвиток олійного виробництва багато в чому буде забезпечено за рахунок більш ефективного використання земельних ресурсів, запровадження нових сортів та прогресивних прийомів обробітку [32]. Економічна ефективність нафтових ресурсів стає все більш залежною від інтенсивних факторів, що потребує значних інвестицій в інфраструктуру та пов'язаний з нею промисловий розвиток [36, с. 143-144].

Масложирова галузь харчової промисловості України є однією з найбільших [26]. Сировиною для цієї галузі є соняшник, насіння ріпаку, соєві

боби, льон і жито, але понад 90 % олії в Японії виготовляється із соняшнику. Україна є одним із найбільших виробників соняшникової олії [36, с. 141-142].

Останніми роками Україна значно збільшила виробництво насіння соняшнику на базі масштабного освоєння за рахунок розширення посівних площ [35]. Таким чином, ця економічно приваблива культура замкнула на полі інші, не менш важливі культури [34, с.308-311]. Розширення оброблюваних земель призвело до порушень сівозмін, а недостатнє забезпечення сільськогосподарських підприємств матеріально-технічними та фінансовими ресурсами мало істотний вплив на зниження продуктивності ґрунтів [37, с. 56-57].

У сучасних економічних умовах дедалі актуальнішим стає питання скорочення енергетичних ресурсів та його раціонального використання у технологіях обробітку сільськогосподарських культур, зокрема соняшнику [29]. Це пов'язано з високими цінами основних видів матеріально-технічних ресурсів, що у техніці вирощування культур [32].

Через швидке зростання споживання та потреби в рослинних жирах в агропромисловому комплексі України відбувається різкий перерозподіл посівних площ на користь олійних культур, у яких головну роль відіграє соняшник [35]. Необхідність покращення методів вирощування та визначення соняшнику залишається особливо важливою [36].

Українська маслобійна галузь є потужним агрокомплексом, який поєднує виробників насіння та нафтопродуктів [38, с. 8-9]. Ця галузь в основному орієнтована на виробництво соняшникової олії та супутніх товарів [38, с. 10]. Ринок нафти відрізняється високою конкуренцією та високою динамічністю [35]. Це зумовлено досить потужною сировинною базою [36, с. 140]. У цьому є конкурентоспроможність усього українського агропродовольчого комплексу [39, с. 40-41].

Завдяки сильно розвиненій кореневій системі (до 3 м) соняшник дуже сильно сушить ґрунт [37]. Тому через поширені захворювання не рекомендується сіяти після культур з глибокою кореневою системою

(цукрових буряків, люцерни та ін.) та сої [32]. Добрива соняшнику слід вносити в оптимальному співвідношенні елементів живлення з урахуванням потреби рослин та їх утримання у ґрунті. [32].

Продукти переробки олійних культур широко використовуються в лакофарбовій, текстильній, консервній, миловарній та медичній промисловості [34, с. 19]. Насіння олійних культур використовується для виробництва кормів у тваринництві [34, с. 20]. Переробка насіння олійних культур у біодизель швидко розширюється [37, с. 57]. Для харчових цілей найчастіше використовують майонези та соуси, маргаринові продукти, соняшникову олію, соєву олію, рапсову олію [39, с.52].

Необхідно вживати заходів щодо реструктуризації існуючих економічних умов господарювання через вдосконалення правової бази, створення належної ринкової інфраструктури, удосконалення податкової і кредитної системи, що дають змогу замість існуючих механізмів впровадити ринкові, які будуть ґрунтуватися на цивілізованих товарно-грошових відносинах, характерних для стабільно функціонуючої економічної системи [37, с. 209].

Висока мінливість шкідливих патогенних мікроорганізмів вимушує безперервно відбирати стійкі проти них форми соняшнику для використання в практичній селекції, для чого створена системи інфекційних фондів для оцінки і безперервного відбору селекційного матеріалу на стійкість до збудників хвороб, найбільш шкідливих в зоні Північно-східного Лісостепу України [38, с. 55].

Сучасний лінійний генофонд соняшнику повинен відповідати наступним вимогам: підвищена та стабільна насіннева продуктивність; підвищений вміст жиру та білку, підвищений вміст токоферолів в олії з одиниці площі; висока стійкість до хвороб та шкідників[39, с. 56].

Багато авторів [40, 41, 42, 43] зазначають, що кліматичні умови багаторічних досліджень не дозволяли максимально диференціювати гібриди соняшнику за часом періоду «сходи-цвітіння». Характер розподілу гібридів

по стиглих групах змінюється у роки з різним температурним середовищем. Найбільша здатність до розрізнення середовищ по ТПСК встановлена в рік із найбільшою теплоємністю та найменшою тривалістю [40, с. 32], а за врожайністю насіння – на рік із найменшою врожайністю [40, с.31-33].Здатність середовища до диференціації залежить від розподілу тепла міжфазним кордонам [41].

Встановлена перспективність використання високоолійної соняшникової олії як кулінарної олії для смаження [41]. Його переваги перед традиційними видами соняшникової олії полягають у підвищеній в'язкості при нагріванні, термостабільності та стійкості до пероксидів[41]. Підвищена композиційна стабільність, знижений вміст властивості кінцевого продукту [42].

1.3. Стратегічний розвиток вирощування соняшнику в Україні

Область вирощування соняшнику досягла меж масштабного розвитку. Запорукою одержання прибуткових урожаїв деяких культур є значний фінансовий внесок у вдосконалення агротехніки [47, с.101-102]. Враховуючи зростаючу концентрацію земель під технологічними культурами у вертикально інтегрованих агровласників та транснаціональних корпорацій, що займаються переробкою олійних культур, у перспективі їх виробництва та позитивної динаміки врожайності очікується достатній рівень фінансування для підтримки [48, с.119-120].

Спираючись на вітчизняний та міжнародний досвід налагодження інтеграційних зв'язків в агропромисловому комплексі за допомогою державної підтримки, необхідно стимулювати сільгоспвиробників та переробні підприємства до розвитку агропромислової інтеграції, яка сприятиме виходу країни з кризи та її подальшому успішному розвитку [41]. Завдяки природно-кліматичним умовам, виробничим потужностям та технологічним можливостям переробних підприємств Україна [49, с. 19]. має потенціал стати одним із центрів постачання на світовий ринок олій високого ступеня переробки та різних жирів. Конкурентне середовище у галузях [49, с. 20].

Україна є не лише одним із лідерів з виробництва товарного насіння соняшнику, а й найбільшим експортером олії [50, с. 139]. За минулий період продажів українські агропідприємства збільшили наявного у продажу насіння з 6,3 млн т. до 6,7 млн т. [49, с. 17]. Однак найбільше олії виробляла Україна, на її олійноекстракційні заводи припадало 22-29 % світового виробництва [49, с. 19].

Одним із процесів обробки насіння соняшнику, який потребує нових підходів у його дослідженні та вдосконаленні, є процес різання [51, с.12-13]. Українські компанії мають такі проблеми: у серцевині, що надходить на

пресування, залишається велика кількість лушпиння, а лушпиння, відокремлене від серцевини, має більшу жирність [51, с. 15].

Останніми роками виробництво олійних культур швидко зростало, а продуктова лінійка диверсифікувалася задоволення потреб світового сільськогосподарського ринку [52, с. 56]. В Україні основною олійною культурою залишається соняшник, олія якого використовується для задоволення продовольчих потреб країни та експортується [52, с. 57].

У технічній схемі обробки насіння соняшнику, одержуваної шляхом відділення оболонки від ядра, розрізняють підготовчі, основні, допоміжні та додаткові операції [53, с. 19].

Вирощування сільськогосподарських культур та загальне рослинництво є основними галузями аграрного сектору економіки України, оскільки залежать від забезпечення населення продовольством, так і від тваринницьких ресурсів [53, с. 21-22].

Запаси насіння соняшнику досягли 6,6 млн т. (на 8 % більше, ніж на 1 грудня 2020 р.), з яких 3,7 млн т. (більше на 87 %) надійшло до сільськогосподарських підприємств (без урахування дрібних) та переробних підприємства – 4,9 млн тонн (на 20 % менше, ніж на 1 грудня 2020 року). минулого року) [53, с. 22].

Завдяки природно-кліматичним умовам України соняшник можна обробляти практично у всіх районах території (за винятком Волинської, Львівської та Рівненської областей), [53, с. 21]. найбільш сприятливими землями є степові зони (АР Крим, Херсонська, Одеська, Запоріжжя, Миколаїв), Луганська, Донецька, Дніпропетровська, Кіровоградська області) [53, с. 22].

В Україні понад половину виробництва соняшникової олії контролюється шістьма великими агропромисловими об'єднаннями. Дніпропетровськ (працює з 1947 р., контролюється американською компанією BUNGE), [56, с. 27-28]. Одеса (діє з 2003 р., контролюється швейцарською компанією GLENCORE) та Дельтавільмар СНД. (працює з

2004 р., під керуванням Delta Wilmar), Пологовський (діє з 1974 р., контролюється швейцарською компанією Von Sass AG), Миронівський нафтопереробний завод (діє з 1903 р.) [56, с. 27-28].

Соя є однією з основних олійних культур у світовому сільському господарстві. Загальний обсяг виробництва за 2020-2021 маркетинговий рік становив 442 млн т, з них на частку сої припадало 61 %, ріпаку 17 % та соняшнику 7 % [57, с. 46].

Найбільш прибутковим серед олійних культур є соняшник. Рентабельність українського виробництва соняшника збільшилася на 47,3 % у період з 2019 до 2020 року до рівня 65,7 %, а сої на 16,1 % до рівня 17,4 % у 2020 році [54, с.21].

Рентабельність виробництва соняшнику у 2021 р. зафіксована у Степовій зоні – 70 %, що на 15,5 та 19,2 % вище, ніж у Лісостеповій зоні та Політійській зоні відповідно [57, с. 44]. Навіть при більш низькій продуктивності та більш високих виробничих витратах виробництво основних олійних культур (соняшника, сої та ріпаку) залишається прибутковим, оскільки відпускні ціни перевищують собівартість одиниці продукції [58, с. 141].

На даний момент часу спостерігається тенденція до збільшення площ вирощування соняшнику і пшениці через прибутковість даних культур, але в той же час виникає проблема щодо розміщення цих культур у сівозміні [59]. Якщо для соняшнику гарними попередниками є озимі зернові, кукурудза на зерно і картопля, то для зернових соняшник не можна використовувати як попередник, це призводить до збідніння ґрунтів і неефективного їх використання [61]. Після соняшнику найкраще вирощувати кормові культури, ярі колосові або взагалі залишити землю під чистим паром [43, с. 69].

Виробництво олійних культур має стратегічне значення для розвитку галузі сільського господарства України, оскільки конкурентоздатність олійних культур та продуктів їх переробки значною мірою обумовлює

конкурентоспроможність аграрного сектора економіки в цілому [62]. Водночас традиційно існує думка, що інтенсивне вирощування олійних культур та розширення їх посівних площ у структурі посівів виснажує ґрунт, знижує його родючість, призводить до погіршення структурованості ґрунту та зменшення кількості агрономічно-цінних агрегатів [63].

Особливо це стосується соняшнику [58]. Тому науковці намагаються привернути увагу сільгоспвиробників до інших олійних культур, які є цілком спроможними замінити соняшник у структурі посівів, не зазнавши при цьому рівня прибутковості й значно поліпшивши агрономічний рівень господарювання [44, с. 97].

У довгостроковій перспективі прийнятним з точки зору сталого розвитку є нарощення виробництва насіння соняшника за рахунок інтенсивних факторів, які би враховували екологічні вимоги [62]. Досягати вищої урожайності потрібно за рахунок використання якісного насінневого матеріалу (який поєднує високі продуктивні показники з екологічною безпечністю), оптимізації матеріально-технічних засобів (з мінімальною шкодою для ґрунту) тощо [45, с. 133].

Олійно-жировий, під комплекс України – один з найбільш ефективних секторів аграрного виробництва, де, завдяки запровадженню заходів регулювання ринку, знайдено баланс економічних інтересів держави, сільськогосподарської та переробної сфер виробництва й внутрішнього споживання [49]. Потужність переробних підприємств рік у рік зростають, а високий коефіцієнт використання потужностей (80 – 90 %) є підтвердженням прогресуючого зростання світового олійного ринку [46].

Олійно-жирова галузь харчової промисловості є досить перспективною, але для подальшого її розвитку слід врахувати деякі особливості [51]. До найбільш вагомих можна віднести насиченість внутрішнього ринку, що вимагає від виробників орієнтації на експорт і не тільки у вигляді сировини [53]. Для цього підприємствам потрібно

підвищувати ефективність виробництва та якість продукції, впроваджуючи сучасні технології виробництва та переробки олійних культур [55].

Подальший розвиток виробництва олійних культур значною мірою забезпечуватиметься кращим використанням земельних ресурсів, запровадженням нових сортів і прогресивних технологій вирощування [45]. Економічна ефективність олійних ресурсів стає все більше залежною від інтенсивного фактору, що зумовлює необхідність використання значних вкладень у розвиток інфраструктури та супутніх галузей [48]. Сировиною для цієї галузі є насіння соняшнику, ріпаку, сої, льону, ріжю, але в нашій країні понад 90% олії виробляє саме зі соняшнику. Україна є одним з найбільших виробників соняшnikової олії [49, с. 241].

Таким чином, за підсумками 2021 року середньозважена трирічна ціна однієї т. насіння соняшника перевищує середньозважену трирічну вартість у 1,5 раза, сої – у 1,2 раза, ріпаку – у 1,2 раза, основних олійних культур – у 1,2 раза. ефективність [59, с. 83].

Рушійною силою позитивних змін у виробництві найважливіших видів сільськогосподарської продукції став попит ними зовнішніх ринках [58, с. 141]. Це підняло ціну на насіння соняшника до світового рівня та забезпечило рентабельність його виробництва [58]. Українські виробники змогли збільшити пропозицію та задовольнити попит завдяки традиційним порівняльним перевагам українського виробництва насіння соняшника, що сприяло вільному розвитку ринкових відносин [58, с. 142]. В Україні більша частина приватизована, що певною мірою підірвало їхнє ефективне функціонування [59, с. 83].

Багато авторів [55-60] зазначають, що вже кілька років поспіль Україна виробляє близько 25-30 % насіння соняшника та соняшnikової олії. Робимо висновок таким чином, що ці позиції можуть значно посилитися у зв'язку із загостренням світової фінансової кризи, розвитком кризових явищ на світовому ринку продовольства та специфікою політики уряду України в аграрній сфері [57, с.46].

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ І ВИХОДУ НАСІННЯ СОНЯШНИКУ

1.1. Організаційно-економічна характеристика та фінансовий стан ДП ДГ «Пантелеймонівське» ІР ім. В.Я. Юр'єва НААН України Куп'янського району Харківської області

Державне підприємство «Дослідне господарство
«Пантелеймонівське» Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва Національної академії аграрних наук» розташоване у Куп'янському районі Харківській області. Займається вирощуванням сільськогосподарських культур, виведенням високоурожайних сортів та виробництвом та реалізацією продукції тваринництва.

Дослідимо основні показники розміру та ефективності діяльності підприємства за 2019-2021 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка показників розміру та ефективності діяльності ДП ДГ «Пантелеймонівське» Куп'янського району Харківської області за 2019–2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до	
				2019 р.	2020 р.
Валова продукція сільського господарства (в пост. цінах 2016 р.), тис. грн. – всього:	111106,8	116391,3	114810,7	115,3	78,2
Товарна продукція (у фактичних цінах реалізації), тис. грн	65892,0	76451,2	88699,0	134,6	116,2
Площа сільськогосподарських угідь, га	5593,0	5593,0	5593,0	100,0	100,0
у т. ч. рілля, га	5521,0	5521,0	5521,0	100,0	100,0
Середньооблікова кількість штатних та позаштатних працівників, зайнятих у с.-г. виробництві, осіб	82	78	70	85,4	89,7
Середньорічна вартість активів, тис. грн	92156,0	78963,0	85444,0	92,7	108,4
Витрати на виробництво продукції сільського господарства, тис. грн	89152,0	98952,0	102316,0	114,7	103,4
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	582,4	667,0	916,0	зб. у 1,5 р.	137,3

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

ДП ДГ «Пантелеймонівське» є одним зі стабільних підприємств, підпорядкованих державі. Займається вирощуванням та переробкою продукції рослинництва і тваринництва. За розмірами є середнім. Площа сільгоспугідь та ріллі протягом останніх 7 років не змінна. На 12 осіб скоротилась чисельність працівників підприємства. Середньорічна вартість активів збільшилась на 8 %, а витрати – зросли на 4 %. Діяльність підприємства є прибутковою, про що говорить показник чистого прибутку – 916 тис. грн. за 2021 рік.

Спеціалізація – це важливий показник діяльності будь-якого підприємства, який вказує на виробниче направлення. Від її рівня залежать доходи і витрати підприємства, розвиток у майбутньому [28, с.17].

Рівень спеціалізації досліджуваного підприємства представлений у табл.2.2.

Підприємство різнопланове – вирощує продукцію рослинництва та тваринництва, надає послуги у цих галузях. Займається переробкою власної продукції тваринництва. Зокрема, переробляє та реалізує молочну продукцію та ринках м. Харків та прилеглих селищах та містах. Щодо галузі тваринництва, то на часі нею займаються вже мала кількість агропідприємств. Тому, стабільність даної галузі у ДП ДГ «Пантелеймонівське» викликає повагу. Оскільки, першочергово – це забезпечені робочі місця працівникам, причому протягом усього календарного року. Що не є характерним для галузі рослинництва, враховуючи її сезонність.

Щодо спеціалізації – переважає виробництво соняшнику та пшениці озимої. При чому, така тенденція спостерігається протягом усього періоду дослідження.

Варто відмітити, що перелік продукції підприємства лишається незмінним.

**Обсяг і структура товарної продукції в ДП ДГ «Пантелеймонівське»
Купянського району Харківської області за 2019–2021 рр.**

Продукція	2019 рік		2020 рік		2021 рік		2021 р. у % до	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	2019 р.	2020 р.
Пшениця озима	26891,0	35,7	36212,0	44,2	38282,0	42,7	142,4	105,7
Ярі зернові (без кукурудзи)	620,0	0,8	480,0	0,6	650,0	0,7	104,8	135,4
Гречка	405,0	0,5	502,0	0,6	442,0	0,5	109,1	88,0
Ячмінь ярий	106,0	0,1	102,0	0,1	208,0	0,2	196,2	203,9
Зернобобові	110,0	0,1	82,0	0,1	120,0	0,1	109,1	146,3
Кукурудза на зерно	3612,0	4,8	4251,3	5,2	3891,0	4,3	107,7	91,5
Соняшник	30962,0	41,1	29605,0	36,2	31908,0	35,6	103,1	107,8
Соя	158,0	0,2	402,0	0,5	282,0	0,3	178,5	70,1
Ін. продукція рослинництва	125,0	0,2	96,0	0,1	314,0	0,4	251,2	327,1
Вирощування ВРХ (в ж.м.)	2200,0	2,9	1578,0	1,9	2770,0	3,1	125,9	175,5
Овець і кіз	9,0	0,0	10,0	0,0	8,0	0,0	88,9	80,0
Молоко	9632,0	12,8	8216,3	10,0	10419,0	11,6	108,2	126,8
Бджільництво	55,0	0,1	32,0	0,0	45,0	0,1	81,8	140,6
Послуги в рослинництві і тваринництві	402,0	0,5	300,0	0,4	287,0	0,3	71,4	95,7
Усього по підприємству	75287,0	100,0	81868,6	100,0	88699,0	100,0	119,0	109,5

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Дослідження фінансового стану має особливу роль у визначенні особливостей функціонування підприємства та визначенні ефективності його діяльності.

Платоспроможність – можливість підприємства нормально працювати та вчасно розраховуватись з боргами. Розрахуємо платоспроможність у табл. 2.3.

**Платоспроможність підприємства ДП ДГ «Пантелеймонівське»
Куп'янського району Харківської області за 2019–2021 рр., тис. грн**

№	Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення,(+, -)	
					2019 р.	2020 р.
	Платіжні засоби:					
1.	Готова продукція	18015,0	12027,0	22179,0	4164,0	10152,0
2.	Дебіторська заборгованість	820,0	3660,0	7775,0	6955,0	4115,0
3.	Гроші та їх еквіваленти	693,0	604,0	962,0	269,0	358,0
4.	Разом платіжних засобів	19528,0	16291,0	30916,0	11388,0	14625,0
5.	Разом платіжних зобов'язань	22012,0	18176,0	40834,0	18822,0	22658,0
6.	Перевищення: платіжних зобов'язань	2484,0	1885,0	9918,0	7434,0	8033,0
7.	Коефіцієнт платоспроможності	0,88	0,89	0,75	-0,1	-0,1

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Аналізуючи отримані дані бачимо, що підприємство не можна вважати цілком платоспроможним. Оскільки, коефіцієнт платоспроможності протягом останніх трьох років є значно нижчим за нормативне значення – 1.

Отже, у 2019 році коефіцієнт склав 0,88, тобто підприємство є тільки на 88 % платоспроможним.

У 2020 році показник є майже таким, як у 2019 році – тобто близько 89 %.

У 2021 році знизився до 75 %, тобто на 1 грн платіжних зобов'язань. є тільки 75 коп. платіжних засобів. Як бачимо, у цьому році значно збільшились платіжні зобов'язання.

Фінансовий стан підприємства можна охарактеризувати використовуючи виключно дані балансу підприємства (ф.1 «Звіт про фінансовий стан. (Баланс)» [45, С. 12-15]

Основними показниками, що характеризують фінансовий стан є ліквідність та платоспроможність – найдоступніші та зручні за розрахунком таблиці [46].

Для встановлення коефіцієнта платоспроможності необхідно співставити платіжні засоби та зобов'язання [49].

Ліквідність можна вважати одним із основних показників фінансового стану підприємства, який достатньо часто використовується фахівцями банківської сфери для аналізу фінансової спроможності підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Показники ліквідності балансу ДП ДГ «Пантелеймонівське»
Куп'янського району Харківської області за 2019–2021 рр., тис. грн**

Показники	2019 р	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+, -) 2021 р. від	
				2019 р.	2020 р.
1. Ліквідні активи					
1.1 Гроші	693,0	604,0	962,0	+269,0	+358,0
1.2. Дебіторська заборгованість	820,0	3660,0	7775,0	+6955,0	+4115,0
1.3. Запаси	18125,0	20181,0	41274,0	+23146,0	+21090,0
2. Всього ліквідних засобів	19638,0	24445,0	43011,0	+23373,0	+18566,0
3. Поточні зобов'язання	22012,0	18176,0	40834,0	18822,0	22658,0
4. Коефіцієнт ліквідності балансу					
– абсолютний	0,03	0,03	0,02	-0,01	-0,01
– проміжний	0,07	0,23	0,21	+0,14	-0,02
– загального покриття	0,89	1,34	1,05	+0,89	-0,29

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Проміжний коефіцієнт – характеризує можливість розрахунку підприємства за зобов'язаннями наявними грошовими коштами, фінансовими інвестиціями та дебіторською заборгованістю [37]. Фінансових інвестиції у балансі немає [39]. В значення проміжного коефіцієнта значно менше за норматив, що вказує на недостатність вищезазначених активів для розрахунків за зобов'язаннями [27].

Загальний коефіцієнт ліквідності – це можливість підприємства розрахуватись із боргами усіма наявними ліквідними активами, в разі їх реалізації [32]. Даний показник теж не досягає нормативу, та вказує на неспроможність розрахунку із боргами навіть в разі реалізації активів [36].

Отже, отримані показники підтверджують раніше зроблені висновки про неплатоспроможність підприємства та неліквідність активів його балансу.

Для більш детального ознайомлення з фінансовим станом, розрахуємо відносні показники фінансової стійкості та визначимо її тип (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Аналіз відносних показників та типу фінансової стійкості
ДП ДГ «Пантелеймонівське» за 2019-2021 рр.**

№ п/п	Показники	2019 р.	2020р.	2021р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від	
					2019 р.	2020 р.
1.	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,811	0,528	0,431	-0,376	-0,094
2.	Коефіцієнт фінансової залежності	2,211	1,892	2,285	+0,078	+0,394
3.	Коефіцієнт фінансового ризику	1,111	0,893	1,117	+0,004	+0,223
4.	Коефіцієнт фінансової стабільності	1,312	1,121	1,287	-0,024	+0,163
5.	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,601	0,472	0,561	-0,041	+0,091
6.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,311	0,242	0,394	+0,081	+0,145
7.	Індекс постійного капіталу	0,810	0,752	0,528	-0,281	-0,221
8.	Коефіцієнт покриття запасів	0,392	0,227	0,503	+0,12	+0,271
9.	Тип фінансової стійкості	<i>нормальний</i>	<i>нормальний</i>	<i>нормальний</i>	x	x

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Значення коефіцієнта фінансової незалежності зменшилось та вказує на підвищення залежності від кредитів та позикового капіталу, що підтверджує і збільшення коефіцієнта фінансової залежності [25].

Значення коефіцієнта фінансового ризику є критичним для підприємства, оскільки перевищує нормативне значення майже у 3 рази. Це є підтвердженими зростанням залежності від зовнішніх кредитів [27].

Показник фінансової стабільності є низьким та вказує на фінансову нестабільність підприємства [32].

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу вказує на тенденцію до підвищення відсотку існування підприємства за рахунок заборгованості, кредитів [33].

Коефіцієнт маневреності вказує, що тільки 40 % власного капіталу знаходиться в обігу для підтримання нормального існування підприємства, інше – позикові кошти [36].

Індекс постійного капіталу значно менше за нормативне значення та має тенденцію до зниження – 0,529 у 2021 році. Тобто, все меншою є частка постійного капіталу на підприємстві та відбувається збільшення частки залученого [39].

Щодо типу фінансової стійкості, то протягом 2019-2020 рр. для підприємства було характерним нормальне значення типу фінансової стійкості. За якого підприємство має певні порушення, але вони суттєво не погіршують його діяльність та фінансовий стан [42]. У 2021 році – фінансовий стан був нормальним.

Сучасний світ стрімко рухається до автоматизації та ефективного управління підприємством [62]. Автоматизація бухгалтерського обліку у компанії – прямий шлях підвищення ефективності корпоративного управління. Завданням автоматизації є підвищення якості роботи бухгалтерів та обліку загалом [63]. Бухгалтерські програми дозволяють повною мірою використовувати вашу кваліфікацію фахівця та спрощують повсякденну роботу бухгалтерів.

ДП ДГ «Пантелеймонівське» одним із перших перейшло на автоматизовану систему ведення бухгалтерського обліку [29]. Оскільки, швидко оцінили усі переваги автоматизованого бухгалтерського обліку:

- зручний електронний документообіг. Автоматичне створення зручних первинних документів для електронного зберігання та модифікації [62];
- автоматична звітність, форми та формати звітів універсальні та гнучкі [63];
- витрачайте менше часу на облік, обробку документів та виконання завдань [64];

- зменшити кількість помилок, спричинених людським фактором, вміння відстежувати помилки та вчасно їх усувати [63];
- скорочення трудовитрат та підвищення ефективності кінцевого результату [64];
 - єдина база даних, яка дає змогу швидко отримувати необхідну інформацію [62].

«Автоматизація бухгалтерії - це процес передачі та делегування суттєвої частини функцій бухгалтерії та її працівників від людини до комп'ютерної програми [31]. Після його завершення, спеціально налаштоване програмне забезпечення самостійно або з частковою допомогою співробітника прийматиме дані та [28]: займатися математичними обчисленнями з податків, зборів, підсумкових сум [26]; створювати вибірки та зведені звіти; збирати дані в чітко структуровані та легко переглядаються довідники та журнали [30]; заповнювати різні типи бланків (накладні, рахунок-фактури) [4]».

Незважаючи на те, що значна частина завдань у результаті автоматизації переходить від людини до техніки, роль якісного бухгалтера не знецінюється [41]. Він просто виконує інші завдання та працює в новій системі над різними контрольними процедурами, реєстрацією документів тощо [44]

«Переведення бухгалтерії на «рейки автоматизації» дозволяє [32]: прискорити, автоматизувати та позбавити від помилок процес заповнення реквізитів у документах різного типу (рахунки, накладні, ордери, доручення) [28] швидко та ефективно обробляти великі масиви даних та отримувати якісні статистичні дані [26]; отримувати від машини регулярні аналітичні діаграми, таблиці та графіки, що дозволяють приймати важливі та оперативні рішення щодо бізнесу [43]; зменшити загальну кількість паперової тяганини у роботі підприємства [41]; миттєво обмінюватися важливими даними між різними відділами та посадовими особами [39]; повністю виключити будь-які

арифметичні помилки у роботі співробітників [37]; спростити комунікацію та взаємодію з контролюючими органами, а також банками [38]; зробити свою законодавчу звітність гранично прозорою, докладною та безпомилковою; [36] швидко впроваджувати нововведення від законодавчих регуляторів у роботу свого бізнесу» [75].

Автоматизація бухгалтерського обліку — це перехід на новий рівень робочих процесів [64]. Він допомагає розвиватися та покращує показники як бізнесу, так і його працівників [66]

Використання програмних продуктів для автоматизації обліку «в хмарі» [62]. Створити щось нове, тому що це не змінює принципів ведення бухгалтерського обліку, ні підходу до його ведення, ні формату реєстра бухгалтерського обліку, ні функціональності самого програмного забезпечення [63].

Теоретичне побудова у бухгалтерському обліку неможливо. зміна відбувається першою у бізнес-моделі взаємодії з постачальниками програмного забезпечення (завжди) [65].

Зберігання даних, пряме виконання програмного забезпечення та організація управління даними та програмами (у більшості випадків) [64].

Занепокоєння тим, що користувачі та питання безпеки та зберігання є чутливими компанії покладаються на сторонні організації отримання своїх бухгалтерських і фінансових даних [66, с.7]. Надалі, з розвитком економіки та ринку, посиленням правових механізмів в Україні [63].

Використовуйте бухгалтерське та фінансове (і не тільки) програмне забезпечення як послугу в «хмарі» [66, с. 8]. Про це свідчить досвід розробки програмних продуктів американської компанії Intuit, провідного світового виробника бухгалтерських програм малого бізнесу [66, с. 9]. Швидка книга. Цей програмний продукт є практично монополістом на ринку Північної Америки (використовується 80 % підприємств США) [62, с. 8-10]. У США можна продовжувати купувати копії програмного продукту для місцевого використання [66, с.7-8].

3.2. Облік витрат і виходу насіння соняшнику та розрахунок його собівартості

Вимірювання розміру витрат, що виникли як наслідок господарської діяльності є об'єктивним явищем і не потрібні додаткові пояснення цього [72].

Зниження собівартості – основна прерогатива розвитку сучасних сільськогосподарських підприємств, в даному аспекті достовірна інформація надважлива [73]. Тому, виникає питання правильного і чіткого ведення документообігу, бухгалтерського обліку, формування звітності та іншої документації [75].

Оскільки, облікова політика будь-якого підприємства націлена виключно на правильне, своєчасне ведення обліку, формування записів [76]. Об'єктивність – головна умова ефективного обліку на підприємстві. Інформація має бути перевіреною, зваженою, суб'єктивність, в даному випадку, може вплинути та суттєво погіршити результати облікових процесів [77].

Облік витрат у сільськогосподарському виробництві – швидке, надійне та повне отримання інформації про суми собівартість отриманої продукції (виконаних робіт та наданих послуг), витрати на оплату праці [72].

Матеріальні та грошові витрати на виробництво продукції фірмою в цілому, так і в окремих структурних підрозділах (бригадах, цехах, ферми та ін) [73].

Облік витрат та виходу продукції ведеться в окремих розділах об'єкта (продукти, види чи групи сільськогосподарських культур чи тварин, продукти переробки промисловість) [74, с. 192-193].

Комплексний облік собівартості та випуску сільськогосподарської продукції виробництво здійснюється за чинним рахунком калькуляції 23 «Виробництво» веде субрахунки: 1 «Рослинництво», 2 «тваринництво», 3 «побічна продукція», 4 «побічна (промисловість)» виробництво» та ін.[4].

По дебету рахунки 23 відбиваються прямі матеріали, працю тощо. Прямі витрати та виробничі накладні витрати (загальновиробничі витрати) Збитки через відсутність продукції (робіт, послуг), кредитів – фактичні суми. Готова продукція, собівартість готової продукції, надання послуг [74, с. 186-187].

Аналітичний облік за рахунком 23 ведеться відповідно до встановлених завдань [74, с. 187-188]. Калькуляція собівартості, зокрема, за видами продукції, за статтями витрат та видами. Група продукції, що випускається [74, с. 189].

Витрати можуть створюватися підрозділами компанії та центрами витрат. Заробітна плата розраховується виходячи з кількості виконаних робіт чи результатів Продукти або відпрацьований годинник на основі відповідного основного продукту [74, с. 191-192].

Вартість товарів та матеріалів власного виробництва за останні кілька років витрачається за первісною вартістю на власні продукти [75, с. 213-214].

Виробництво поточного року – за плановими витратами та їх коригування. До рівня фактичної собівартості наприкінці року. Купівля – за первісною вартістю [74]. Розглянемо наступний спосіб уточнення. Одиниця запасів, середньозважена вартість. [74]; регулюючі витрати; відпускні ціни. всі розрахункові одиниці [64].

Облік акцій з однаковим призначенням та однаковими умовами використання, застосовуйте лише один із перерахованих вище методів [75, с. 214].

Аналітичний облік критичних значень у корпоративних бухгалтеріях виконується на основі інформації про баланс на основі перевірених та оподатковуваних податком [74].

Синтетичний облік готової продукції ведеться на рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва». Цей рахунок призначений для цілей обліку та звітності, узагальнення інформації про наявність та рух сільськогосподарської продукції [75, с. 215].

Сільськогосподарську продукцію звітного року по плановій собівартості доводити до фактичного рівня собівартості [74]. Ті, підприємства, що не обчислюють собівартість (як для прикладу – фермерські), обліковують по поточним цінам [74]. Різниця між фактом і планом по собівартості відноситься на інші витрати [74].

Призначений для реалізації на підсобне та інше невиробниче споживання. Продукція, призначена для внутрішнього споживання як корм для виробництва кормів на відгодівельних майданчиках [75, с. 213]. Продукти, вирощені для харчування тваринництва, побічні продукти та відходи, отримані під час вистоювання продукції [75, с. 212]. Довести продукт та насіння до належного стану. насіння та посадковий матеріал, включає саджанці, щоб посадити і відремонтувати самотійно плантація [74].

Аналітичний облік собівартості продукції рослинництва та врожайності ведеться в виробничий звіт [76, с. 8]. Щомісяця організується кожним структурним підрозділом. Первинні та сукупні дані документа [74]. Обліковий запис на відповідному синтетичному обліковому записі [75, с. 213]. Якщо повідомляється, має бути підготовлено зведений виробничий звіт [74]. Для ведення щорічних записів аналізу витрат та результатів можна використати книгу виробничих витрат, вони записують це у зведені дані про витрати на щомісячні виробничі звіти. ти не можеш залишити книгу [76, с. 7-8].

Визначення собівартості різних видів продукції (робіт, послуг) складає основі Загального положення щодо планування та обліку, узгодження об'єктів витрат, статей витрат та способів їхнього розподілу. запланований та бухгалтерського обліку розраховуються та використовуються такі показники господарської діяльності [77, с. 37-38].

Витрати на рослинництво – це різні види продуктів, які ви отримуєте від кожного з них [74]. Незавершене виробництво, включаючи вартість. Вартість ресурсів, що споживаються для сільськогосподарських робіт та виробництва [77, с. 39].

Рослинництво, вироблене цього року для майбутніх урожаїв [74]. Тваринництво є другою великою галуззю сільського господарства [76, с. 8-9]. Його продукція включає м'ясо, молоко, жир, яйця і т.д. Це цінні, незамінні та важливі [74]. Вони покривають 60-65% ваших потреб у білку. загальної калорійності раціону людини. Продукція тваринництва (шкури, шерсть, хутро). Ця цінна сировина для легкої промисловості [77, с. 37-39].

Субрахунок №231 Аналітичний рахунок «Соняшник на зерно»

Сальдо на початок року: -			
Дт	661	Кт	
		→	935110,0 грн.
Дт	65	Кт	
		→	345000,0 грн
Дт	203	Кт	
		→	684001,0 грн.
Дт	208	Кт	
		→	955000,0 грн.
Оборот: 2919111,0 грн.		Оборот: 8576641,5 грн.	
Дт	710	Кт	
		→	5657530,5 грн
Оборот: 8576641,5 грн.			
Сальдо на кінець року: -		Сальдо на кінець року: -	

До основних факторів, що впливають на собівартість сільського господарства продукція включає природно-кліматичні умови, родючість ґрунту, кількість внесення добрив, тип рослини, порода тварин тощо [78, с. 261-262]. Ключові напрямки діяльності сільгоспвиробників та керівному агентству належить удосконалити систему показників та класифікацію витрат [77, с. 38].

Виробництво сільськогосподарської продукції умовах ринкової економіки [74]. Слід зазначити особливу роль обліку, статистики та управління у розшуку, як знизити собівартість продукції сільському господарстві [77, с. 37].

Розглянемо схему кореспонденції рахунків по господарських операціях, які відбулись в господарстві при вирощуванні насіння соняшнику за 2021 рік на рис. 2.1.

У підприємстві об'єктам обчислення собівартості соняшнику є насіння. Визначимо фактичну собівартість насіння соняшнику у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Розрахунок фактичної собівартості насіння соняшнику
у ДП ДГ «Пантелеймонівське» у 2021 році**

№ п/п	Зміст запису	Кількість, ц	Сума, грн.
1.	Валовий збір зерна на насіння соняшнику, ц	19422,0	-
2.	Фактичні витрати по вирощуванню, грн	-	40711000,0
3.	Фактична собівартість 1 ц насіння соняшнику, грн	-	2096,0

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності

Слід врахувати відрахування на соціальні заходи, заробітну плату персоналу, єдиний податок, витрати на оренду землі і збут [41].

При вирощуванні соняшника застосовується широкий спектр технічних засобів, що значно підвищує витрати [43]. Найбільшу витрати припадають на підтримання належного стану виробництва та придбання пально-мастильних матеріалів [45]. Також до витрат відносяться амортизаційні відрахування та ремонтні роботи [47]. Таким чином частина таких витрат буде становити близько 25 % загальних витрат [55].

2.3. Пропозиції щодо удосконалення обліку витрат і виходу продукції рослинництва

Витрати виробництва є важливим чинником бухгалтерського обліку в сільськогосподарських підприємствах [78, с. 261].

Поліпшенню бухгалтерського обліку у цій галузі слід приділити багато уваги [80, с. 181]. Оскільки бухгалтерський облік це: вміння керувати правильним використанням сировини, матеріалів, палива, енергії, заробітної плати тощо; контроль за своєчасним, повним та достовірним відображенням фактичних витрат на виробництво та реалізацію продукції у бухгалтерському обліку [77, с. 37] та невиробничих витратах та втратах; визначення розрахунку собівартості продукції; виявлення резервів зниження витрат; виявлення та усунення організаційних недоліків; виробництво для максимальної економії матеріалів [80, с. 154-156] та знизити витрати на оплату праці та підвищити продуктивність праці.

Враховуючи, що сільськогосподарське виробництво меншою мірою залежить від людини, прогнозування врожайності від природних факторів або інші види майбутнього виробництва неможливі [80, с. 184]. Тож це можна вважати проблемою для надання інформації керівництву.

Що стосується ситуації із витратами, то вона не завжди реалізується вчасно та якісно, іноді не ідеально [80, с. 181-182]. У певний час керівництву може знадобитися інформація для ухвалення певних управлінських рішень [80, с. 132-134].

У підприємстві є головний економіст, що має бути менеджером вищого класу, має планувати кожен крок в діяльності організації [78, с. 252-253]., але по суті планування немає. Відсутнє планування витрат, яке вкрай необхідне.

В наслідок чого, є пропозиція до керівництва:

1. Під час прийняття рішення варто бути абсолютно об'єктивним, оскільки суб'єктивність, емоції може привести до неправильного результату, висновку, прийнятого рішення [77, с. 37-39].

2. Керівник має володіти повною інформацією про цінову політику підприємства – як формуються ціни і як зробити їх вигідними для підприємства [78, с. 37]. Цього можна досягти за рахунок наступних дій: забезпечити контроль над ціною «поведінкою»; оптимізуйте їхню вартість; завжди збільшуйте свій дохід [78, с. 39]. Це вимагає, щоб система бухгалтерського обліку генерувала інформацію; зробіть попередню оцінку; дослідити «поведінку» вартості; розробити альтернативні варіанти управління рішення, виберіть найкраще [76, с. 9].

У зв'язку з конкуренцією на внутрішньому та зовнішньому ринках та постійними змінами [79, с. 35-36] внутрішнього та зовнішнього середовища необхідно сформувати інформаційну систему, що задовольняє потреби [76, с. 7].

Надання повної та достовірної інформації на всіх рівнях корпоративного управління [78, с. 7]. Це дозволяє оперативно реагувати на зміни, що відбуваються всередині компанії, передбачати та долати небажані ситуації [77, с. 38-39].

Методологія управлінського обліку має бути спрямована на отримання всіх прийнятних альтернативних варіантів вирішення управлінських завдань, що виникають у процесі діяльності підприємства, витрати та наслідки [82, с. 202]. В результаті важливе завдання у сфері зміни управлінського обліку, порівнюючи їх з економічними, суть стосується сьогодення ситуація, коли управління процесами, що генерують витрати та доходи, важливіше, ніж їх перевірка фактичний розмір [83, с. 69-71].

На підставі вищенаведеної інформації ми запропонуємо відобразити виробничі витрати на рахунку аналізу 231 замість періоду (зараз рік і наступний період), [83, с. 71-72] і за видами продукції, що випускається фірмою. Ви можете сказати, що для більш докладних речей, таких як: поділ основних виробничих витрат на поточний рік [84]. Доречніше і зручніше вести облік, оскільки будуть понесені витрати вибрати певні культури та

згрупувати за культурою, ви можете проаналізувати, які витрати було понесено [84].

Крім того, ми сформували відповідну оборотно-сальдову відомість [85, с. 82-83]. Так керівництво та головний бухгалтер зможуть швидше визначити, скільки вартує сировина та матеріали, ПММ, заробітна плата та відрахування, амортизація [77, с. 37]. Інші витрати були зазанані у зв'язку з виробництвом окремих видів сільськогосподарських культур [85, с. 82]. На підставі цього можна коригувати та планувати майбутні витрати [85, с. 83].

Розумна організація обліку витрат за виробництво продукції є важливою умовою забезпечення об'єктивного визначення вартості їх реалізації та визначення та відображення у бухгалтерському обліку [86, с. 20]. Звітність про фінансові результати господарської діяльності підприємства [86, с. 21]. Удосконалення системи бухгалтерського обліку [86, с. 22]. Також необхідно покращити матеріально-технічний стан підприємства та підвищити кваліфікацію його працівників [86, с.20-21].

Розуміння сутності та можливостей менеджменту, облік, методика, метод, її склад визначено список труднощів [86, с.21]. Повинні бути розроблені типові положення щодо впровадження систем управлінського обліку [8, с. 85]. Хоча це і носить рекомендаційний характер, мати загальні принципи, концепції та підходи [87].

Відобразити виробничі витрати на рахунку аналізу 231, а чи не за період (поточний період і наступний період) [85, с. 84].та види продукції, що випускається на підприємстві. Витрати згруповані, що більш доцільно та зручно [87].

Вибравши конкретну культуру, ви можете проаналізувати, які витрати були понесені [82, с. 2022]. Сформовано відповідний бухгалтерський баланс [82, с.201]. Система управління має поєднувати ринкові важелі за методом управління економічним станом процес [87]. Як держава регулює витрати їх зручно розділити на прямі та непрямі, які визначають характер зовнішньоекономічного середовища [88, с. 17]. Від чого залежить внутрішня

ефективність система контролю витрат окремих компаній, економічні аспекти пов'язані із формуванням [88, с. 17].

Внутрішньогосподарські та технічні механізми кожної фірми – трудомісткість, енергоємність та матеріаломісткість продукту [86, с.20].

Суть системи управління витратами визначається як сукупність прийомів, методів та інструментів [86, с. 22].

Засоби на формування бажаних витрат, домогтися максимальної ефективності на підприємстві у процесі селекції, постійно контролюючи її рівень та стимулюючи скорочення [89, с. 32].

Основний продукт – складний продукт продукції, тобто продукт, що утворюється внаслідок складного виробництва [90, с.32-33]. Побічний продукт – це продукт, отриманий у тому технологічному циклі одночасно з основним [90, с. 33]. Супутні товари відповідають стандартам, може використовуватися як для подальшої обробки, так і для цілей [90, с. 31]. Побічні продукти – це продукти, що утворюються [90, с. 32].

Ця інформація відображається лише в аналітичному обліку за субрахунком 271 «Зерно/насіння» [84]. Оскільки ця ситуація не зовсім чітко відображає процес впровадження на підприємстві, пропонуємо види готової продукції за наступними субрахунками другої черги [85, с. 82].:

- 2711 «Основні продукти рослинництва»;
- 2712 «Продукція рослинництва»;
- 2713 «Побічні продукти рослинництва».

Запропоноване запровадження субрахунків другого порядку за субрахунком 271 «Рослинництво» дозволило оптимізувати бухгалтерський облік для більш ефективного управління процесом впровадження [86, с.22]. Тому що дає можливість отримувати та формувати інформацію про різні види продукції [86, с.20-21].

Основні виробничі витрати на поточний фінансовий рік, витрати згруповані за культурою, так краще та зручніше робити [73]. Вибравши ту чи іншу культуру, ви можете проаналізувати, які витрати було понесено на

додаток до всього сформовано відповідний баланс продажів популярність [74, с. 192-193]. Оцінювати та ефективно керувати процесом продажу готової продукції [77, с. 38].

Запропоновані заходи щодо вдосконалення бухгалтерського забезпечення дозволять побудувати систему [86, с.18-19] управління такими процесами впровадження, що дозволяє приймати оптимальні та ефективні рішення. І значно підвищити рівень рентабельності більшості агропідприємств України без додаткових витрат [82, с. 201-203].

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ

3.1. Аналіз обсягів виробництва насіння соняшнику

ДП ДГ «Пантелеймонівське» займається вирощуванням, реалізацією та наданням послуг у галузі сільського господарства. Детально про цю тенденцію ми доводили у розрахунках, що наведені у другому розділі роботи.

Підприємство знаходиться у вигідному територіальному положенні – поряд з м. Харків та основними точками збуту продукції [52]. Вигідне положення позитивно впливає на усі господарські процеси та визначає вигідні клієнтські відносини [55].

Ми вже з'ясували, що у 2021 році у підприємстві основними були – пшениця озима та соняшник. Переважання соняшнику і вплинуло на наш вибір теми дослідження [53].

Тому, розглянемо основні фактори, що визначають виробництво соняшнику (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Розрахунок впливу факторів на зміну валового збору насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» за 2020-2021 рр.

Посівна площа, га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, ц			Відхилення від плану (+;-), ц		
							всього	в т.ч. за рахунок зміни	
2020	2021	2020	2021	2020	2021	2021 р. у % до 2020 р.		посівної площі	урожайності
810,0	955,0	23,0	20,3	18620,0	19422,0	104,3	+802,0	+2943,5	-2141,5

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Посівна площа і урожайність – головні фактори, що визначають урожай (валовий збір) культур, що вирощуються [34]. Площа – фактор, що вказує на

кількісне значення результативного показника (валовий збір), урожайність – якісне значення [32].

Виробництво соняшнику збільшилось у 2021 році на 4,3 % або на 802 ц. Зокрема, збільшення посівної площі до 955 га призвело до зростання валового збору на 2973,5 ц.

Урожайність зменшилась з 23 ц/га до 20,3 ц/га, що, в свою чергу, призвело до зменшення валового збору на 2141,5 ц. Тому, підприємству варто застосувати усі можливі заходи для підвищення урожайності соняшнику у підприємстві [28]. Найперше, що можна запропонувати – найбільш відомі: покращити сорт, звернути увагу на більш врожайні гібриди, змінити добрива та дозу з якою вони вносяться, покращити обробіток ґрунту, дотримуватись чітких термінів збору урожаю [31]

Та обставина, що у підприємстві значно скоротилась урожайність (і, як наслідок – зменшився валовий збір) потребує більш детального дослідження динаміки урожайності соняшнику за кілька останніх років (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

Динаміка урожайності насіння соняшнику ДП ДГ «Пантелеймонівське» за 2012 – 2021 рр.

Роки	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021 рік у % до	
											2012	2020
Соняшник	11,1	15,9	14,5	11,9	12,4	16,2	18,3	17,8	23,0	20,3	зб.у 2 р.	101,4

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Найвищий показник урожайності був у 2020 р. – 20,3 ц/га, далі – у 2019 р. – 17,8 ц/га та 2021 р. – 20,3 ц/га. Показник урожайності 2020 р. – 15,9 ц/га є одним з високих. І тому, виникає ще більше запитань про стрімке зниження урожайності з 15,9 ц/га до 11,2 ц/га.

Побудуємо графік динаміки урожайності соняшнику (рис.3.1.).

На графіку більш чітко видно моменти зростання та зниження урожайності соняшнику [29].

Виявити тенденцію зміни урожайності соняшнику можна за допомогою використання рівняння прямої лінії або поліному другого ступеню [36]. Ми застосували обидва ці підходи.

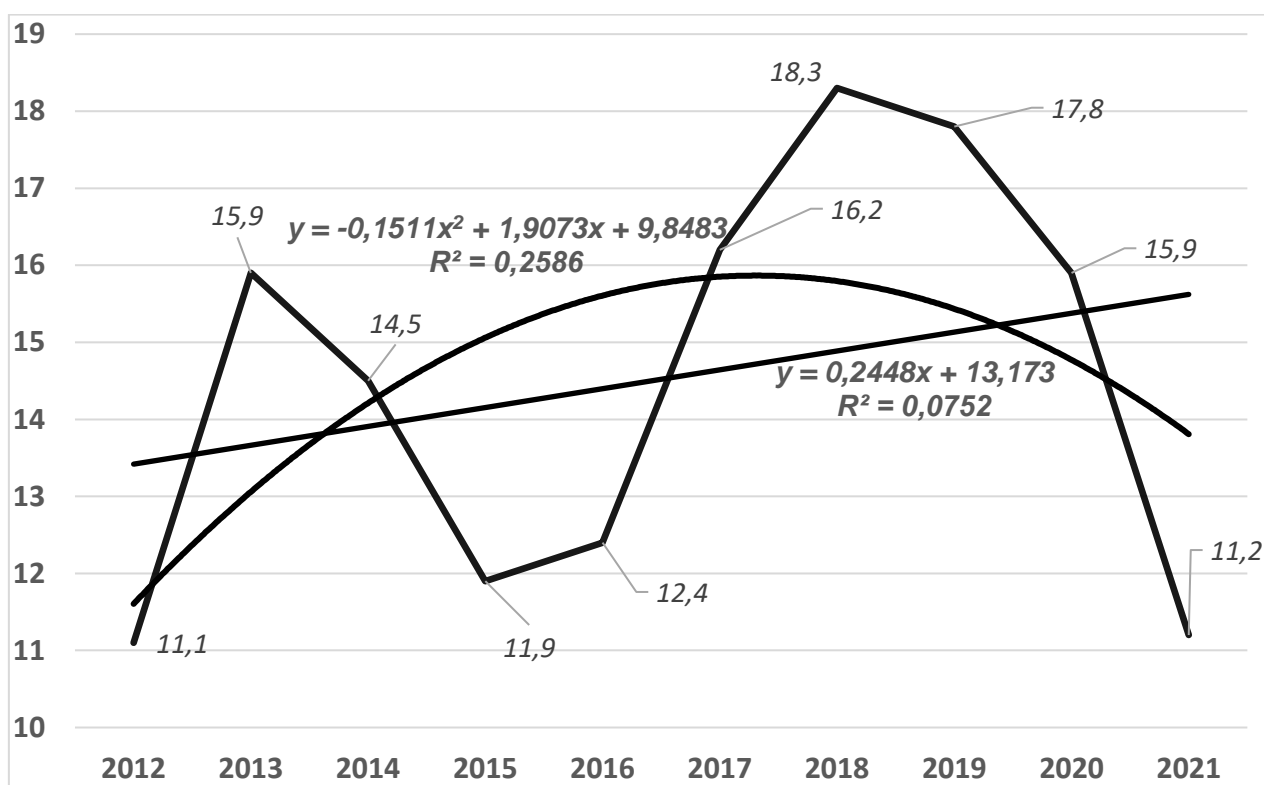

Рис. 3.1. Динаміка урожайності соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» (вирівнювання динамічного ряду) за 2012-2021 рр.

Вирівнювання за поліномом другого ступеню має більш достовірний розрахунок, оскільки значення R^2 вище, ніж у рівняння за прямою лінією [32]. Тому, орієнтуватись більшою мірою будемо саме на його рівняння.

Отже, за рівнянням поліному другого ступеню: $y = -0,1511x^2 + 1,9073x + 9,8483$, можемо зробити такі висновки: у 2011 році (який був до початку періоду дослідження), вирівняна (теоретична) урожайність становила 9,8 ц/га, знижувалась з початковим темпом 0,2 ц/га, при цьому в середньому, можна зафіксувати зниження майже на 2 ц/га.

Рівняння за прямою лінією: $y = 0,2448x + 13,173$, характеризується наступними даними: у 2011 році вирівняна (теоретична) урожайність – 13,2 ц/га, при цьому в середньому щорічно підвищувалась на 0,2 ц/га.

Основним фактором впливу на урожайність залишається внесення добрив, від того на скільки ефективно вносяться добрива, якої якості обираються, дотримується система внесення тощо, залежить майбутній урожай [37].

Маємо на меті далі дослідити, як впливають добрива на рівень урожайності соняшнику у досліджуваному підприємстві. Для чого скористаємось даними таблиці 3.3, як джерела інформації та проведемо відповідні розрахунки.

Таблиця 3.3

Вхідні дані для вирівнювання динамічного ряду урожайності насіння соняшнику за рівнянням прямої лінії та параболі другого порядку

Роки	Фактична урожайність ц/га	Вирівняна урожайність за:	
	у	прямою лінією: $y = 0,2448x + 13,173$	параболою 2-го порядку: $y = -0,1511x^2 + 1,9073x + 9,8483,$
2012	11,1	13,4	11,6
2013	15,9	13,7	13,1
2014	14,5	13,9	14,2
2015	11,9	14,2	15,1
2016	12,4	14,4	15,6
2017	16,2	14,6	15,9
2018	18,3	14,9	15,8
2019	17,8	15,1	15,4
2020	23,0	15,4	14,8
2021	20,3	15,6	13,8
Сума	145,2	145,2	145,2

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Питання зниження урожайності досить складне, тому було вирішено порівняти показники урожайності досліджуваного нами підприємства з даними підприємства, яке схоже за основними параметрами (розмір, виробничий напрямок тощо) [42]. В якості об'єкта порівняння було обране

товариство з обмеженою відповідальністю «Марс» (ТОВ «Марс») – схоже за основними показниками на ДП ДГ «Пантелеймонівське» та розташоване теж у Куп'янському районі, Харківської області (табл. 3.4).

На рис. 3.2. зображено графік урожайності соняшнику підприємствах, що порівнюються. Штрихована лінія – це дані ТОВ «Марс», суцільна – ДП ДГ «Пантелеймонівське».

Таблиця 3.4

Динаміка урожайності насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» та ТОВ «Марс» за 2011 – 2020 рр.

Роки	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021 рік у % до	
											2012	2020
ДП ДГ «Пантелеймонівське»	11,1	15,9	14,5	11,9	12,4	16,2	18,3	17,8	23,0	20,3	36, у 2 р.	107,3
ТОВ «Марс»	15,8	16,2	17,4	18,3	14,2	13,6	14,8	15,5	13,1	12,6	79,7	96,1

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності підприємства

Встановимо, на скільки ефективним було внесення добрив у досліджуваному підприємстві «Пантелеймонівське» (табл. 3.5.).

В результаті було отримане рівняння: $y_x = 11,47 + 4,312x$, згідно з яким, теоретична урожайність соняшнику – 11,47 ц/га, а з кожним збільшенням дози на 1 ц.д.р. призводило до підвищення урожайності в середньому на 4,3 ц/га.

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,92$ вказує на те, що 92 % зміни урожайності соняшнику залежить від дози внесення саме мінеральних добрив, і тільки 8 % залишається для впливу інших факторів.

Коефіцієнт кореляції становить 0,965 (R), та вказує на тісний зв'язок між показниками.

Цей розрахунок вкотре підтвердив висновки, що у досліджуваному підприємстві варто особливо звернути увагу на внесення мінеральних добрив

згідно з нормою, оскільки в більшості саме від цього залежатиме рівень урожайності соняшнику [43].

Таблиця 3.5

Вихідні дані для визначення впливу внесених добрив на урожайність соняшнику

Роки	Урожайність, ц/га	Кількість внесених мінеральні добрив на 1 га, ц
	у	х ₁
2012	11,1	1,7
2013	15,9	2,1
2014	14,5	1,9
2015	11,9	1,6
2016	12,4	1,8
2017	16,2	2,1
2018	18,3	2,8
2019	17,8	2,4
2020	23,0	2,1
2021	20,3	1,6

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Дотримання строків збору урожаю – важлива умова отримання високих урожаїв [44]. Тому що сільське господарство, на відміну від інших галузей народного господарства прямо залежить від погодних умов, зміни температури, клімату[45].

Тому, дотримання строків – умова високих урожаїв [48]. Якщо, на моменті збору урожаю будуть упущені строки, встановлені, це може мати негативні наслідки для урожайності, валового збору, і, як наслідок ефективної реалізації та прибутку [49].

Дослідимо, чи дотримувалось підприємство строків під час збору урожаю, та які наслідки від цього були (табл. 3.6).

Підприємство зібрало урожай пізніше встановлено терміну з площі 112 га. Середня урожайність, що зазначена у звітності – 11,2 ц/га, урожайність, що була зібрана з площі, на якій дотримувались строків (429 га) становила 16,5 ц/га, а з площі, що була зібрана пізніше терміну (112 га) склала 9,7 ц/га.

Отже, у зв'язку з недотриманням строку збору урожаю, підприємство втратило 6,8 ц насіння соняшнику з 1 га, або 761,6 ц в загальному.

Таблиця 3.6

Резерв збільшення валового збору за рахунок дотримання оптимальних строків збору урожаю соняшнику, 2021 рік

Культура	Площа збирання, га		Урожайність, ц/га			Резерв, ц	
	загальна	в т.ч. зібрана пізніше оптимального терміну	середня по господарству	з площі, яка зібрана		з 1 га	з усієї площі
				в оптимальний термін	із запізненням		
Соняшник	955,0	112,0	11,2	16,5	9,7	6,8	761,6

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Отже, в результаті дослідження було встановлено, що у підприємстві скоротилась площа посіву та урожайність соняшнику, що урожайність прямо залежить від внесення мінеральних добрив; у підприємстві проводився збір урожаю соняшнику з порушенням термінів, що призвело до втрати урожаю; при порівнянні з підприємством, яке схоже за розмірами та знаходиться в одному районі, з'ясували, що теж спостерігалась тенденція до зниження урожайності соняшнику [56].

3.2. Аналіз динаміки і структури собівартості насіння соняшнику

Згідно із Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», витратами звітного періоду є зменшення активів (збільшення зобов'язань), які призводять до зменшення власного капіталу підприємства [28]. Проведення економічного аналізу витрат підприємства на виробництво продукції передбачає використання наступної системи показників: валові витрати; повна собівартість продукції; собівартість продукції за елементами витрат; калькуляційні статті витрат; витрати на одну гривню товарної продукції; собівартість окремих видів продукції; окремі статті витрат [30]

Виробничі витрати, собівартість завжди були і залишаються основними елементами, що впливають на прибутковість підприємства, рівень ефективності його діяльності [32].

Зміна собівартості, як правило, зумовлена, інфляційними процесами (коли зростають її складові), змінами на світовому та державному рівні [36].

Особливої уваги серед науковців та підприємців завжди викликало співвідношення ціна-собівартість [28]. Тому, що саме від збільшення собівартості, зростання її складових залежить рівень ціни на продукцію, можливість її реалізації, попит і отриманий дохід [27].

Звичайно, відомою формулою успіху є: зниження собівартості – збільшення прибутку [25]. До цього прагнуть усі виробники продукції, намагаючись детально аналізувати складові собівартості та зменшувати їх (економити) [29].

Оскільки, чим меншою буде собівартість продукції (товару), тим доступнішою для покупця буде ціна, тим більш ймовірною стає успішна реалізація і отримання високого прибутку, що і є основною, кінцевою метою будь-якого виробника, підприємця [42].

Під час зниження ціни, варто не забувати про якість [41]. Тому, що зі зменшенням складових собівартості, можна знизити вартість сировини, з якої виробляється товар, закупити дешеве насіння (що буде з меншою схожістю та вплине негативно на урожайність) [45]. Економія теж має бути розумною, не варто знижувати собівартість за рахунок якості продукції [47].

Сільське господарство особливо вразливе до змін у складових собівартості, особливо, якщо це добрива, або посівний матеріал [33]. Оскільки, низькоякісне насіння призведе до зниження урожайності, а економія на добривах – взагалі, до збитку [31].

Динаміка собівартості соняшника наведена у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Динаміка виробничої собівартості 1 ц насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» за 2015-2021 рр., грн.

Культура	Роки							2021 р. у % до	
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015	2020
Насіння соняшнику	505,7	523,4	687,3	763,4	928,9	1809,0	2096,13	зб. ц 4 р	115,9

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності

У 2021 році виробнича собівартість 1 ц насіння соняшнику зросла майже на 16 % у співставленні до 2020 року, та майже у 4 рази - до 2015 року. Можемо припустити, що це було обумовлено збільшенням складових собівартості, або тим, що у звітному році простежується збільшення посівної площі та валового збору соняшнику. В подальших розрахунках порівняємо складові виробничої собівартості за 2020-2021 рр. (табл. 3.8).

Виробнича собівартість 1 ц насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» у досліджуваному році скоротилась з 809,1 грн/ц до 482 грн/ц. детальний аналіз складових виробничої собівартості показує, що прямі матеріальні витрати скоротились на 295,8 грн. (або майже на 14 %). У тому числі: витрати на насіння та посадковий матеріал скоротились на 44,8

грн. (у структурі частка збільшилась на 2,6 %), на 56,3 грн. збільшились витрати на пальне і мастильні матеріали (або майже на 17 %).

Таблиця 3.8

**Склад і структура собівартості 1 ц насіння соняшнику
за статтями витрат, 2020-2021 рр., грн.**

Статті	2020 рік		2021 рік		Відхилення (+;-) 2021 р. від 2020 р.	
	грн	%	грн	%	грн	%
Прямі матеріальні витрати, всього	1566,4	86,6	1270,6	60,6	-295,8	-26,0
в т. ч. насіння і посадковий матеріал	68,0	3,8	1160,8	55,4	1092,8	51,6
мінеральні добрива	141,7	7,8	-	-	-	-
пальне і мастильні матеріали	56,7	3,1	109,8	5,2	53,1	2,1
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	35,1	1,9	-	-	-	-
решта матеріальних витрат	1265,0	69,9	-	-	-	-
Прямі витрати на оплату праці	161,8	8,9	454,4	21,7	292,6	12,7
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати	80,9	4,5	371,1	17,7	290,2	13,2
в т. ч. амортизація	16,1	0,9	-	-	-	-
відрахування на соціальні заходи	40,4	2,2	371,1	17,7	330,7	15,5
решта інших прямих загальновиробничих витрат	24,3	1,3	-	-	-	-
Разом виробнича собівартість 1 ц	1809,0	100,0	2096,1	100,0	287,1	x

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Припустимо, що це і вплинуло на значене зменшення виробничої собівартості. Решта матеріальних витрат, амортизаційних та інших прямих загальновиробничих витрат у 2021 теж році не було.

Звичайно, що скорочення виробничої собівартості це позитивна зміна для підприємства, що дозволяє регулювати цінову політику та планувати отримання більшого прибутку від реалізації [28].

Як раніше було зазначене скорочення (економія) складових собівартості має бути лише у випадку, якщо це не впливає на якість продукції [32]. Саме

таку тенденцію ми і спостерігаємо у ДП ДГ «Пантелеймонівське», коли підприємство скоротило витрати на виробництво 1 ц насіння соняшника за рахунок відмови від послуг сторонніх організацій.

Вважаємо, порекомендувати підприємству і далі підприємству і надалі додержуватись обраної політики скорочення виробничих витрат [45]. Але, не за рахунок добрив та насіння, бо це має негативні наслідки для урожайності [43]. А далі – до зменшення урожаю та прибутку [44].

Соняшник – культура, збір урожаю якою проводиться у достатньо пізні осінні дні [27]. Про доцільність своєчасного збору урожаю нами вже забачалось у попередньому розділі [29]. Визначимо вплив витрат на 1 га та урожайності та собівартість соняшнику у досліджуваному підприємстві (табл.3.9.).

Розрахуємо вплив зміни витрат на 1 га і урожайності на відхилення собівартості 1 ц зерна озимої пшениці (табл. 3.9.).

Як можемо бачити, витрати на 1 га зросли – з 38789,1 грн до 42629 грн, що призвело до збільшення собівартості уцілому на 1963 тис.грн. Зниження урожайності з 23 ц/га до 20,3 ц/га, теж призвело до зростання собівартості на 3613 тис.грн.

Отже, ДП ДГ «Пантелеймонівське» варто порекомендувати розробити комплекс заходів по збільшенню урожайності. Тому, що зниження урожайності у 2021 році мало величезний вплив на рівень собівартості насіння соняшнику.

Також варто переглянути складові витрат на 1 га, оскільки цей показник у 2021 році теж виявився фактором негативного формування – зростання собівартості.

Це ще раз підтверджує наші висновки, щодо обов'язкового застосування заходів по підвищенню урожайності соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське». Оскільки, уже встановлено, що від цього залежать витрати на виробництво, і потім – ціна та прибуток від реалізації.

Таблиця 3.9

**Розрахунок впливу витрат на 1 га та урожайності на собівартість 1 ц насіння соняшнику
у ДП ДГ «Пантелеймонівське» Куп'янського району Харківської області**

Валовий збір, ц, 2021 р.	Витрати на 1 га, грн.		Урожайність, ц/га		Собівартість 1 ц, грн.			Загальне відхилення собівартості (+;-)		відхилення за рахунок зміни			
	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	2020р.	2021р.	розрахункова	на 1 ц, грн	всього, тис. грн	витрат на 1 га		урожайності	
										на 1 ц, грн	всього, тис. грн	на 1 ц, грн	всього, тис. грн
19422,0	38789,1	42629,0	23,0	20,3	1809,0	2096,1	1910,08	+287,0	+5576,0	+101,08	+1963,2	+186,0	+3613,0

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Отже, собівартість – важливий елемент в досягненні основної мети діяльності будь-якого підприємства – максимальний прибуток при мінімальних витратах [47]. Це загальновідоме правило, найбільш дієве і таке, яке можна застосувати до кожного підприємства і незалежності від його форми вартості, сфери діяльності [49]. Кожне підприємство, від початку створення налаштоване на мінімізацію витрат [48].

Підприємству можемо порекомендувати і надалі дотримуватись обраних заходів щодо скорочення собівартості та її складових.

3.3. Аналіз ефективності виробництва соняшнику та шляхи її підвищення

Професор Мочерний С.В. сформулював сутність ефективності у наступному визначенні: «ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат» [93].

«Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва» [94, с.214]. Вона показує не сам результат, а те якою ціною він був досягнутий [93].

Тому «ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат» [94, с. 214]. Це, втім не виключає використання і абсолютних значень вихідних параметрів. Автор розрізняє «соціальну та економічну ефективність». Найважливішим якісним показником суспільного виробництва є його ефективність [95, с. 214].

«Соціальна ефективність – це коли потреби суспільства, окремої людини задовольняються отриманим результатами господарської діяльності» [92].

Суть «економічної ефективності чітко пояснюється основним правилом і метою діяльності будь-якого підприємства – це максимальний прибуток при мінімальних витратах виробництва» [95].

Якщо «для нашої країни головним показником ефективності (ефекту) від діяльності є прибуток, то для європейських країн – скільки припадає чистого доходу на 1 працівника, а також показник норми прибутку» [92].

Дійсно, для вітчизняних підприємств будь-якої сфери діяльності показником ефективності є саме прибуток, рівень рентабельності виробництва [96].

У попередніх розділах було встановлено, що у ДП ДГ «Пантелеймонівське» спостерігається зростання собівартості при виробництві соняшнику у 2021 році.

«Прибуток від реалізації формується під впливом трьох відомих факторів: кількості продукції, що реалізована, собівартості реалізації та ціни» [95].

«Кількість реалізованої продукції це кількісний показник, що знаходиться в прямій залежності від прибутку, тобто зі збільшенням кількості прибуток зростає, зі зменшенням кількості – прибуток теж зменшується» [98].

«Ціна, в даному випадку, показник якості, тобто, з підвищенням ціни можна очікувати на більший прибуток від реалізації і навпаки – зменшення ціни призводить до зменшення прибутку від реалізації» [99].

«Собівартість – показник, який знаходиться в оберненій залежності від прибутку» [92]. Тобто, «якщо зростає собівартість – прибуток зменшується, і навпаки – якщо спостерігається зниження собівартості – очікувано, що прибуток збільшиться» [95, с. 214].

Виробнича собівартість соняшнику у 2021 році зросла, дослідимо, що відбувалось з собівартістю реалізованої продукції. Для чого проаналізуємо, як вплинули на прибуток від реалізації соняшнику обсяг реалізації (кількість), ціна та собівартість реалізованої продукції (табл. 3.10.).

Для початку проаналізуємо усі складові показник таблиці. Кількість реалізованої продукції збільшилась на 1413 ц у 2021 році порівняно з минулим.

Собівартість 1 ц реалізованої продукції збільшилась майже на 871 грн у 2021 році. Середня ціна реалізації 1 ц насіння соняшника у ДП ДГ «Пантелеймонівське» теж збільшилась на 239 грн. Це можна пояснити загальним підвищенням цін на товари, продукцію (інфляційні процеси, підвищення курсу валют).

Прибуток від реалізації соняшнику, який підприємство отримало у 2020 році становив 12615,8 тис. грн. А у 2021 році його розмір склав 15176,2 тис. грн, що на 2560,4 тис. грн. більше.

Щодо факторів, то відмітимо – за рахунок скорочення обсягу (кількості) реалізованого насіння соняшнику прибуток зменшився на 557,3 тис. грн.

Таблиця 3.10

**Залежність прибутку від реалізації соняшнику
від факторів (кількості реалізованої продукції, ціни та собівартості) у ДП ДГ «Пантелеймонівське»
за 2020-2021 рр.**

Кількість реалізованої продукції, ц			Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн			Середня ціна реалізації 1 ц, грн			Загальний результат прибуток +, збиток -, тис. грн		Відхилення прибутку 2021 р. від 2020 р. (+,-), тис. грн				
2020 р.	2021 р.	відхилення (+,-)	2020 р.	2021 р.	відхилення (+,-)	2020 р.	2021 р.	відхилення (+,-)	2020 р.		2021 р.	всього	в т.ч. за рахунок зміни		
									на 1 ц, грн	всього			кількості продукції	собівартості	ціни реалізації
17910,6	19225,0	+1314,4	715,6	870,3	+154,7	1420,0	1659,7	+239,07	704,4	+12615,8	+15176,2	+2560,4	+2181,5	-931,5	+1310,4

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелеймонівське»

Зростання собівартості 1 ц реалізованого насіння соняшника призвело до зменшення прибутку на 931,5 тис. грн. Звідси, можна запропонувати підприємству переглянути складові собівартості реалізованого насіння соняшнику та зменшити їх, бо зростання призвело до значних втрат у 2021 році.

Підвищення ціни 1 ц реалізованого насіння соняшнику призвело до прибутку на суму майже 1 млн. грн (1310,4 тис. грн.).

Соняшник – культура, яка майже завжди прибуткова, більшість сільгоспвиробників, фермерів сходяться до єдиної думки, що його вирощування вигідне, а при правильному дотриманні агротехнічних заходів, підживлення, внесення добрив, застосування високоврожайних гібридів – не зашкодить ґрунту, як вважалось раніше [48]. І, навіть не вимагається дотримуватись 7-річного терміну сівозміни [49]. Головне – правильно застосовувати сучасні засоби захисту рослин та агротехніки [51].

ДП ДГ «Пантелеймонівське» можемо порекомендувати скоротити собівартість 1 ц реалізованого насіння соняшника, оскільки перевитрати за цим показником мають збиткові наслідки [50].

Щодо ціни – варто працювати над якістю насіння соняшнику, щоб підвищувати ціну [53]. Працювати над розширенням ринків збуту, налагодженням товарних зав'язків, поповненням клієнтської бази, виходити на світові ринки [55]. Ціна – це один із головних чинників отримання прибутку від реалізації насіння соняшнику, тому її підвищення – запорука успіху [56].

Товарність – це показник реалізації продукції, детальніше – співставлення кількості реалізованої продукції до виробленої [57]. Рівень товарності визначається у % та вказує на скільки ефективним є виробництво та реалізація певного виду продукції [58].

Визначимо рівень товарності насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське».

Рівень товарності насіння соняшнику у підприємстві протягом усього періоду є високим – більшим за 90 %.

**Рівень товарності виробництва насіння соняшнику
у ДП ДГ «Пантелеймонівське» за 2019-2021 рр.**

Рік	Валовий збір, ц	Реалізовано, ц	Рівень товарності, %
2019	23206,0	22268,0	95,6
2020	18926,0	18526,0	98,0
2021	19422,0	19225,0	99,0

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Елітне»

А саме: у 2019 році – становив 95,6 %, у 2020 році – був найвищим та склав майже 98 %, у 2021 році – майже 100 %.

Таким чином, можемо припустити, що у підприємства є перевірені, налагоджені шляхи реалізації насіння соняшнику [52]. Швидше за все, постійні клієнти, це і не дивно, враховуючи вигідне територіальне розміщення підприємства, про що говорилось раніше [54].

Взагалі, ефективність від реалізації (прибутковість) можна охарактеризувати двома показниками – прибутком від реалізації та рентабельністю [48].

У разі ринкових відносин велику роль системі економічних показників грають показники фінансового результату, відбивають різні сторони виробничої, збутової, постачальницько-фінансової діяльності фірми [94]. У зв'язку з цим всебічне і детальне вивчення загальної системи вартісних інструментів та інтересів, що займають центральне місце в важелях управління економікою, стало необхідною [95].

Це виявляється у тому, що фінансові, кредитні, цінові, вартісні та інші інструменти безпосередньо чи опосередковано пов'язані з прибутком [96]. Короткострокова ефективність підприємства, перспективи розвитку залежать від глибини пізнання економічних категорій доходу та прибутку та його раціонального використання [99].

«Прибуток як форма оплати корпоративної діяльності є досить складну економічну категорію, значення якої незмірно зростає. У разі сучасних

ринкових відносин саме ця категорія відповідає питанням «що купувати», «як продавати», «кому продавати» [96, с.112-113].

П. Самуельсон [98] класифікує прибуток на чотири види з погляду економічної теорії. Ці доходи від факторів виробництва одержують власники підприємств, які гарантували участь цих факторів у виробництві [98]. 2) Економісти часто називають прибуток особливою категорією доходу. Це наймінливіший тимчасовий прибуток від технологічних інновацій [98]. Говорять, що державні службовці, які виконують свої повсякденні обов'язки, отримують зарплату, а справжні підприємці, які виявляють ініціативу, можуть отримувати прибуток від своєї діяльності [98]. 3) Невизначеність – це найпоширеніший факт у нашому житті [98].

Він сприяє інноваціям і, крім того, викликає невідповідність між доходом, що очікується від цих факторів виробництва, і доходом, який вони фактично приносять зрештою [95]. Прибутки та збитки визначаються як несподівані відхилення від очікуваних доходів, спричинені невизначеністю [96]. 4) Інше визначення прибутку: прибуток – це дохід, отриманий від монопольного становища [97]. Це поняття часто репрезентують в іншій формі. Прибуток визначається як частина доходу, що відноситься до «штучно встановлених меж» [98].

На наш погляд, прибуток відіграє ключову роль у формуванні виробниками продукції щодо майбутнього виробництва [98]. Прибуток, своєю чергою, дає сигнал у тому, куди вкласти гроші, щоб домогтися найбільшого приросту загального виробництва [99].

Прибуток є основним засобом, з допомогою якого виробники підвищують випускати продукцію і знижують витрати [99]. У ринкових умовах суб'єкти господарювання завжди прагнуть до того, щоб їх виробництво функціонувало динамічно [96]. Це підтверджує, що необхідно прагнути до прибутку, що забезпечує максимальну прибуток чи динаміку роста [99].

І це допоможе виробнику зберегти ринкові позиції цього товару, а підвищений розмір прибутку допоможе вирішити проблему як соціального, і

матеріального характеру трудового колективу [98]. Слід звернути увагу на фактори, які роблять прибуток основою для забезпечення самодостатності та розширеного відтворення [98]. Зовнішні фінансові зобов'язання перед бюджетами, банками та іншими організаціями виконуються з допомогою прибутку [98]. Прибуток є основою інноваційного процесу, джерелом формування фондів економічного стимулювання, основою прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень [99].

Визначимо, який фінансовий результат отримало підприємство у 2021 році від реалізації насіння соняшника (табл. 3.12).

Виробництво і реалізація насіння соняшнику у ДП ДГ «Пантелеймонівське» протягом усього періоду дослідження була прибутковою. Це і не дивно, бо соняшник – практично завжди прибутковий.

Лише рівень отриманого прибутку відрізняється – найменший у 2019 році – 166 тис. грн, найвищий – у 202 році – 15176 тис. грн. Рекомендація для підприємства – переглянути складові собівартості, зменшити їх, та підняти ціну за реалізацію соняшнику.

Таблиця 3.12

**Фінансовий результат від реалізації насіння соняшника
у ДП ДГ «Пантелеймонівське» 2019-2021 рр.**

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+;-), 2021 року від	
				2019 р.	2020 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	12635,0	12615,8	31908,0	+19273,0	+19292,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	12469,0	12416,5	16732,0	+4263,0	+4315,5
Фінансовий результат: прибуток (+), збиток (-) тис. грн.	+166,0	+199,0	+15176,0	+15010,0	+14977,0

Джерело: власні розрахунки за даними фінансової та статистичної звітності ДП ДГ «Пантелемонівське»

Ефективність діяльності вимірюється двома показниками — прибутком і рентабельністю [36]. Чим більше величина прибутку і вище рівень рентабельності, тим стабільніше його фінансовий стан [37]. Під фінансовим результатом розуміють прибуток (збиток), отриманий від реалізації продукції

або різниця між виручкою від реалізації та повною або комерційною собівартістю реалізованої продукції [44].

Оскільки основною складовою прибутку є прибуток від реалізації товарної продукції, то підприємству можна запропонувати збільшити кількість реалізованої продукції. На рівень рентабельності впливають як чинники, що не залежать від діяльності підприємства (зміни державних регулюючих цін, природні, транспортні умови тощо), так і ті, що залежать від компетенції спеціалістів підприємства.

Обсяги виробництва і реалізації продукції є взаємозалежними факторами. За умов обмежених виробничих можливостей, і необмеженого попиту, перевага віддається обсягу виробництва продукції, який і визначає обсяг реалізації. Але, по мірі насиченості ринку та підвищення конкуренції, не виробництво визначає обсяг реалізації продукції, а навпаки, можливий обсяг реалізації є основою формування виробничої програми. Підприємство має виробляти лише ту продукцію та в тій кількості, яку може вільно реалізувати.

В основному ДП ДГ «Пантелеймонівське» реалізує насіння соняшника заводам. Так, зокрема у 2021 році заводу було реалізовано 84,2 % насіння соняшника.

Проаналізувавши дані рівня прибутковості та рентабельності насіння соняшника в господарстві, треба відмітити, що виробництво даної культури у ДП ДГ «Пантелеймонівське» було прибутковим [78].

В цілому, досліджуваному підприємству вважаємо за доцільне запропонувати поновити внесення добрив під посіви соняшнику, оскільки це сприятиме підвищенню урожайності та збільшенню прибутку від його реалізації [78].

За підсумками 2021 року, вирощування соняшнику виявилось найбільш прибутковою діяльністю у сільському господарстві України [82]. За даними Держкомстату, доходи сільськогосподарських підприємств від реалізації цієї олійної культури досягли майже 15 млрд грн, що дало можливість покрити

понесені виробничі витрати та отримати 5,9 млрд грн прибутку [83]. При цьому рівень рентабельності становив 64,5 % [85].

Переважає більшість вирощеного насіння перероблялася на вітчизняних олійно-жирових комбінатах із подальшою реалізацією на зовнішніх ринках [78]. Торік було вироблено 3,1 млн т олії, з яких соняшникової – 3 млн т [72]. Експорт її становив 2,7 млн т, або 90 % від загального виробництва [74]. Проте незважаючи на розвинену промислову інфраструктуру щорічно до 10 % врожаю соняшнику експортується без попередньої переробки [75]. Тому світовий ринок має великий вплив на вітчизняну галузь [78].

У середньому за останні 5 років в Україні під вирощуванням соняшнику було зайнято близько 15 % усіх посівних площ [82]. Частка соняшнику у виробництві олійних культур за цей період становила понад 70 % [91]. Проте наразі ситуація змінюється [93]. Торік питома вага соняшнику у структурі площі посіву технічних культур не перевищувала 63 % та має тенденцію до зменшення [88].

Загалом передбачається у майбутньому наростити виробництво олійних культур до 35 млн т, у тому числі сої до 5 млн т, ріпаку – 3 млн т та утримувати виробництво соняшнику у межах 7 млн т [89]. Проте обсяги виробництва значною мірою залежать від цінової політики на ринку [86].

Наскільки стійкою буде цінова ситуація у перспективі учасники ринку не беруться прогнозувати [87]. Але ціна на оліє-сировину здебільшого залежатиме від вартості нафти [84]. Якщо нафта буде дешевшати, то вона потягне вниз і ціну на насіння олійних культур [88]. Враховуючи існуючу тенденцію, аграрії мають право зачекати на ту ціну, яка їх задовольнятиме [92]. Але потрібно розуміти, що від бажаного можна як виграти, так і програти [94].

На користь виробників той факт, що можливості вітчизняних переробників збільшилися до 12,3 млн т на рік [95]. Тож конкуренція на внутрішньому сировинному ринку буде загострюватися [99]. Її існування може призвести до поступового подорожчання продукції, але рівень цін

залежатиме, в першу чергу, від ситуації на світовому ринку [97]. Тому при зростанні світових цін можна очікувати їх підвищення і на внутрішньому [98].

Прибуток і рентабельність – це результативні показники господарської діяльності господарства, які характеризують ефективність господарства [35]. Величина отриманого сільськогосподарським підприємством прибутку характеризує ефективність використання виробничих фондів, землі, матеріальних і трудових ресурсів [38].

Отже: 1. посівна площа соняшнику у 2021 році збільшилась, а урожайність – зменшилась з 23 ц/га до 20,3 ц/га. Це, в свою чергу, вплинуло на зменшення валового збору соняшнику; 2. у 2021 році у підприємстві зменшилась виробнича собівартість 1 ц насіння соняшника. Було встановлено, що підприємство досягнуло цього за рахунок відмови від послуг та робіт сторонніх організацій; 3. собівартість 1 ц реалізованого насіння соняшнику у 2021 році збільшилась, що вплинуло на зменшення прибутку. Ціна реалізації зросла, що мінімізувало вплив собівартості та вплинуло на збільшення прибутку від реалізації соняшнику; 4. виробництво соняшнику у 2021 році було прибутковим та рентабельним. Взагалі виробництво соняшнику у підприємстві можна вважати ефективним у 2021 році.

ВИСНОВКИ

Соняшник залишається лідером серед технічних культур в Україні. Український соняшник вважається одним із найякісніших та екологічно-безпечних. Оскільки, при його вирощуванні вітчизняні агропідприємства не використовують шкідливі, агресивні засоби захисту, акцентуючи увагу на екологічності, безпечності. Виробництво соняшнику у нашій країні повністю забезпечує внутрішні потреби та експортується.

Раніше вважалось, що соняшник складна культура, яка висушує ґрунт та дозволялось по агротехнічним нормам вирощувати його не раніше, ніж через 7-10 років. Сучасні агропідприємства, використовуючи засоби захисту, обробітку ґрунту, гібриди, добрива можуть дозволити вирощувати соняшник на одному полі вже через 2 роки.

Привабливість соняшнику для агропідприємств обумовлена його нескладністю у вирощуванні та постійним прибутком від його реалізації.

Актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи зумовлена постійною увагою до стану, проблем та перспектив щодо вирощування соняшнику серед українських та закордонних науковців.

Дослідження проводилось на матеріалах Державного Підприємства «Дослідне господарство «Пантелеймонівське»» Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва Національної академії аграрних наук України Куп'янського району Харківської області.

1. ДП ДГ «Пантелеймонівське» - середнє за розмірами, має стабільний земельний фонд, що не змінюється вже понад 10 років, та складає 5593 га. За період дослідження чисельність працівників даного підприємства скоротилась майже на 12 осіб. Підприємство займається вирощуванням, переробкою та реалізацією продукції сільського господарства – рослинництва і тваринництва. Серед сільськогосподарських культур перевага надається соняшнику та озимій пшениці. Хоча асортимент значний – ярі культури, гречка, соя, кукурудза на зерно, просо, зернобобові. Щодо продукції

тваринництва, то підприємство займається вирощуванням ВРХ, овець, кіз. Виробництвом та переробкою молочної продукції, меду (бджільництвом). До речі, молочна продукція ДП ДГ «Пантелеймонівське» популярна, підприємство має налагоджені ринки її збуту.

2. Показник платоспроможності підприємства знаходяться на рівні 75-89 % та має тенденцію до зниження. Показники ліквідності балансу теж не досягають нормативних показників та вказують на порушення платоспроможності підприємства. При цьому, тип фінансової стійкості підприємства протягом трьох останніх років був визначений, як нормальний.

3. Форма обліку у підприємстві автоматизована. Для обліку рослинництва використовується рахунок 23 «Виробництво». Облік витрат проводиться окремо по кожному об'єкту роботи. Суттєвих порушень щодо організації ведення обліку виявлено не було. Все організовано згідно вимог, законодавства та внутрішніх правил підприємства. Бухгалтерська служба працює злагоджено, дисципліновано, забезпечена усім необхідним для нормальної роботи.

4. В результаті своєї діяльності підприємство отримує прибуток, в тому числі і від виробництва і реалізації соняшнику. Прибуток від реалізації соняшнику у 2021 році у ДП ДГ «Паниелеймонівське» склав 15176 тис.грн.

5. Валовий збір соняшнику у 2021 році у підприємстві, незважаючи на зниження урожайності збільшився на 802 ц. Посівні площі під культурою розширились.

6. Урожайність соняшнику знизилась з 23 ц/га до 20,3 ц/га, основна причина – невнесення добрив за нормою та порушення строків збору. При цьому, кореляційний аналіз показав, що між урожайністю соняшнику та нормативним внесенням добрив у ДП ДГ «Пантелеймонівське» існує тісний зв'язок на рівні 92 % за розрахунками 2021 року.

7. Були проведені порівняльні розрахунки між показниками ефективності вирощування соняшнику досліджуваного ДП ДГ «Пантелеймонівське» та ТОВ «Марс» - підприємства, схожого за розмірами та

спеціалізацію. В результаті було доведено і підтверджено тезу, що вищі показники результативності у ТОВ «Марс» зумовлені, високими показниками урожайності (які залежать від внесення добрив).

8. Собівартість впливає на прибуток підприємства безпосередньо. У ДП ДГ «Пантелеймонівське» собівартість 1 ц соняшнику протягом останніх 7 років зросла у 4 рази, а порівняно з минулим роком – майже на 16 %. Першочергово, це зумовлено інфляційними процесами.

9. При дослідженні впливу факторів на збільшення собівартості, було визначено основним – урожайність. Оскільки, зниження урожайності у 2021 році було причиною збільшення собівартості.

10. Від виробництва і реалізації соняшнику підприємство отримує прибуток, який у 2021 році збільшився на 2560,4 тис. грн, що було зумовлено збільшенням кількості реалізованої продукції та підвищенням ціни, а от збільшення собівартості призвело до зменшення прибутку. Тому, підприємству необхідно нарощувати обсяги реалізації, та переглянути і зменшити склад собівартості реалізованого насіння соняшнику, оскільки це джерела збільшення прибутку підприємства.

11. Рівень товарності соняшнику у підприємстві високий – це означає, що весь запланований для реалізації соняшник реалізовано. У підприємстві дійсно налагоджені точки збуту продукції, що виготовляється, соняшнику у тому числі. Продукція високої якості, без шкідливих засобів, чим і зумовлений високий рівень реалізації.

Отже для підвищення обліково-аналітичного забезпечення управління виробництвом насіння соняшнику у досліджуваному підприємстві можна запропонувати:

1. Наказ про облікову політику – важливий документ організації облікової роботи та є внутрішнім документом регулювання управлінського обліку витрат на вирощування продукції сільського господарства. У досліджуваному підприємстві такий документ не виявлено. Ми розробили та

запропонували форму такого документа (про облікову політику) бухгалтерській службі підприємства.

2. Для удосконалення розрахунку фактичної собівартості використовувати калькуляційну картку-розрахунок виробничої собівартості, де систематизується інформація щодо складових виробничих витрат, обсягів виробленої продукції, кореспонденція, калькуляційні різниці. Дана картка заповнюється на основі виробничого звіту та даних бухгалтерського обліку.

3. Списання калькуляційних різниць можна відображати і відомості списання калькуляційної різниці між фактичною та плановою (розрахунково-фактичною) собівартістю продукції рослинництва (тваринництва), в якій наводиться фактична і планова (розрахунково-фактична) собівартість кожного виду продукції, калькуляційна різниця та рахунки, на які вона списується в рівних пропорціях до маси використаної (спожитої) продукції рослинництва.

4. Щодо безпосереднього виробництва соняшнику, то пропонуємо і надалі розширювати посівні площі під культурою, при цьому забезпечуючи високий рівень догляду за посівами, з використанням безпечних засобів, щоб зменшити вплив на ґрунт та мати можливість короткотермінового повернення на одне і те саме місце.

5. Застосувати спектр агротехнічних засобів щодо підвищення урожайності. Серед основних можемо виділити: застосування високоврожайних гібридів (пропонуємо «Алькантру», як сучасний, невибагливий та високоврожайний); вносити систему добрив згідно норми; вчасно дотримувати строків посіву та збору врожаю соняшнику.

6. Переглянути складові собівартості, провести економію за усіма показниками, звичайно з урахуванням інфляції. Зокрема, пропонуємо зменшити загальновиробничі та інші витрати на користь статті «добрива». Також було встановлено, що якщо у підприємстві підвищиться урожайність, то можна зменшити собівартість.

Взагалі, організація обліково-аналітичного забезпечення при вирощуванні продукції рослинництва є важливим питанням. Для успішного

ведення обліку необхідно дотримуватись традиційних методів та інструментів. Саме дотримання принципів сталості, направлених на максимізацію прибутку є основним. За статистичними даними, підприємства, що діють у правовому колі з дотриманням традиційних принципів обліку та ефективною соціально-екологічною політикою мають високі результати та є корисними для суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. URL: <https://tax.gov.ua/nk/> (дата звернення 15.10.2023).
2. Про охорону праці: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 18.10.2023).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 15.10.2023).
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів ,капіталу, зобов'язань і господарських операцій: наказ Мінфіну України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0892—99> (дата звернення: 18.10.2023).
5. Методичні рекомендації з планування обліку собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств (база даних Законодавство України). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN2842.html (дата звернення 18.10.2023).
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-16> (дата звернення 18.10.2023).
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». URL: <https://zakon.help/article/polozhennya-standart-buhgalterskogo-obliku-9-zapasi> (дата звернення 15.10.2023).
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 20.10.2023).
9. Офіційний сайт FAOSTAT. URL: <http://faostat.fao.org> (дата звернення 12.10.2023).

10. Кузьменко А.В., Харченко В.В. Ціна як економічна категорія: порядок встановлення та методи ціноутворення в умовах сучасної ринкової економіки. Економіка і суспільство. 2020. № 13. Одеса. С. 547–552.
11. Костюнік О.В., Савчук Я.В. Собівартість продукції як важливий показник ефективності роботи авіаційних підприємств. «Інвестиції: практика та досвід». 2020. № 22/2020. Київ: С. 38–43.
12. Захаров О.І. Інформаційне забезпечення управління системою економічної безпеки підприємств. URL: file:///C:/Users/Downloads/zakharov_0010.pdf (дата звернення 18.10.2023).
13. Саванчук Т.М. Забезпечення облікового процесу як важлива складова організації обліку. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 9 (33). Ч.3. Луцьк, 2021. С. 196-201.
14. Тимошик В.Ю. Формування ціни на підприємстві в умовах сучасного ринку. Економіка та управління підприємствами. 2021. № 4'2021[21]. Київ. С. 121-124.
15. Чухрай Н.І., Беспалюк Х.М. Установлення оптимальної ціни на новий товар. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2022. № 4. Суми. С. 23–33.
16. Панасюк В.М. Витрати виробництва: управлінський аспект. Тернопіль: Астон, 2017. 288 с.
17. Загородній А. Г. Оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу. URL: <http://vlp.com.ua> (дата звернення 18.10.2023).
18. Погорелов Ю.С., Христенко Л.М., Управління витратами підприємства: навчальний посібник. за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луцьк: Вид-во «Ноулідж», 2021. 628 с.
19. Ясінська А. І. Методологія та організація системно-орієнтованого управління витратами підприємства для прийняття управлінських рішень. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2021. Львів. № 7 (727). С. 161–172.

20. Андрієнко О. Не такий страшний соняшник, як його малюють. *Агробізнес сьогодні*. 2021. № 11. С. 5-12.
21. Дяченко О. В. Шляхи підвищення урожайності соняшнику в умовах сучасних інтеграційних процесів України. URL: www.nbuiv.gov.ua (дата звернення 16.11.2023).
22. Кузьмінська Н. Л. Особливості функціонування олійно-жирової галузі України. *Економіка АПК*. 2021. № 12. С. 161–165.
23. Кучеренко С. Стан олійножирового виробництва в Україні в сучасних умовах. URL: www.nbuiv.gov.ua (дата звернення 16.11.2023).
24. Щебликіна. І.О. Управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2021. № 1(3). С. 344–350.
25. Гіржева О.М., Бірченко Н.О. Стратегічний інструментарій ризик-менеджменту підприємств аграрної сфери. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 115–123.
26. Бадалов Х.М. Досягнутий рівень собівартості продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 1. С. 203–210.
27. Маслак О. Нові олійні рекорди. *Пропозиція*. 2021. № 6. С. 36–40.
28. Удова Л.О. Підвищення стійкості виробництва соняшнику. *Економіка АПК*. 2021. №9. С. 42-44.
29. Дудко С.С. Нові перспективні гібриди соняшнику від Євраліс Семанс. *Пропозиція*. 2019. № 2. С. 18-20.
30. Жигадло В.С., Сікачина О.В. Виробництво зернових та олійних культур в Україні: проблеми та перспективи в умовах світової продовольчої кризи / за ред. В. Артюшина. Київ: Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН, Київ, 2018. 44 с.

31. Федоряка В.П. Ефективність виробництва і реалізації соняшнику в Україні. Вісник соціально-економічних досліджень. 2020. № 41 (2). С. 139-144.
32. Купчак П.М. Перспективи розвитку виробництва олії в Україні . Агросвіт. 2021. № 22. С. 54-58.
33. Ларіна Я.С. Визначальні тенденції та чинники маркетингового середовища підприємств на ринку соняшникової олії. Агросвіт. 2023. № 8. С. 7 -10.
34. Маслак О. Коливання ринку соняшнику. Агробізнес сьогодні. 2021. №15-16(262-263). С.44-53.
35. Лупенко Ю.О. Розвиток аграрного сектору економіки України: прогнози та перспективи. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2022. Вип. 2(4). Ч. 2. С. 30-34.
36. Музиченко А.О. Аналіз стану виробництва продукції рослинництва на орендованих землях різних організаційно-правових форм господарювання. Ефективна економіка. 223. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2648> (дата звернення 16.11.2023).
37. Ткачук В. І. Інновації як фактор підвищення ефективності виробництва зерна. Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com. ua/?op=1&z=2727> (дата звернення 16.11.2023).
38. Суліма Н.М. Ефективність інноваційних технологій вирощування зернових культур. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». 2022. № 1. С. 3–40.
39. Авраменко С.О., Цехнийструк М.П. Ефективність соняшнику: реалії та перспективи. Агробізнес сьогодні. 2021. №21(244). С. 12-15.
40. Авраменко С.О. Кращий гібрид соняшнику: порівнюємо та обираємо. Пропозиція. 2023. №12. С 52 - 57.
41. Бадалов М.М. Досягнутий рівень собівартості продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах. Вісник Харківського

національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». Харків, 2021. №1. С. 202 -204.

42. Голенко О.І. Конкуренентоспроможність зернової галузі: проблеми та перспективи. Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». Харків, 2023. №2. С. 99 -102.

43. Голик С.І. Виробництво олійних культур в Україні, як важлива складова розв'язання глобальної продовольчої проблеми. Облік і фінанси. 2019. №3(61). С. 118 -120.

44. Дерій В.А. Економічні показники витрат підприємства та собівартості продукції. Облік і фінанси. 2019. №2(68). С. 15 -18.

45. Домбровська Н.Р. Особливості оперативного контролю формування витрат виробництва в управлінні підприємствами із заготівлі та переробки зерна. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Херсон, 2022. Вип.17 ч.1. С. 138 -140.

46. Жук В.М. Розвиток соняшникового ринку. Наукове обґрунтування інтенсифікації виробництва зерна в Україні: виступ науковців на засіданні Президії Національної академії аграрних наук України. К: Агр. Наука, Київ, 2020. 156 с.

47. Забуранна Л.В. Економічна ефективність виробництва соняшнику та шляхи її підвищення в сільськогосподарських підприємствах. Економіка АПК. 2022. №3. С. 55 - 61.

48. Захарчук О.В. Сорт, як інноваційна основа розвитку рослинництва. Агроінком. 2023. №5. С. 17 -22.

49. Зоря О.П. Ефективність виробництва соняшнику: маркетинговий аспект. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки». 2022. №1(5). С. 20-25.

50. Кішко М.Л., Мітнов Б.В. Досвід вирощування насіння соняшнику. Науковий вісник ТДАТУ. Випуск 3, том 1. 2022. С. 156-160.

51. Коденська М.Ю. Напрями фінансування інвестицій на виконання державних цільових програм розвитку АПК України. Агроінком. 2020. № 3. С. 27-28.
52. Заїнчковський А.О. Економіка, організація та управління підприємствами харчової промисловості України. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2021. №2. Ч. I С. 44-47 с.
53. Карпенко А.В. Оптимізація виробництва соняшнику в регіоні. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2021. № 3. С. 140-143.
54. Кісіль М.І. Інвестиційна та інноваційна складові доктрини аграрної політики України. Економіка АПК. 2022. № 7. С. 82-87.
55. Крисанов Д.Ф. Інноваційний фактор розвитку харчової промисловості України. Економіка України. 2023. № 4. С. 71-82.
56. Автоматизація бухгалтерського обліку. URL: <https://firma-modul.com.ua/info/articles/avtomatyzatsiya-bukhgalterskogo-obliku/> (дата звернення 18.11.2023).
57. Слинько В.В. Автоматизація обліку. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-vprovadzhennya-ta-vikoristannya-sistem-avtomatizatsiyi-buhgalterskogo-obliku-na-vitchiznyanih-pidpriemstvah> (дата звернення 19.10.2023).
58. Івахненко С. Автоматизація бухгалтерського обліку. URL: https://www.ivakhnenkovaudit.info/zPubl/2018_IvakhCloud26-35.pdf (дата звернення 16.11.2023).
59. Лайчук С.М. Прогресивна форма ведення бухгалтерського обліку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2022. Вип. 2. С. 80-89.
60. Легенчук С.Ф. Ідеальна система бухгалтерського обліку: утопічна ідея чи реальність ІТеконіки? Бухгалтерський облік і аудит. 2022. С.3–10.

61. Павлюковець, М.П. Теоретико-методологічні засади запровадження клауд-комп'ютерної форми обліку. Облік і фінанси. 2021. С. 149-151.
62. Фролов В. Впровадження «хмарних» технологій в практику бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік і аудит. 2022. С.45-49.
63. Clements, Michal. QuickBooks Enjoys 80% Market Share with 29 Million Small Businesses But Keeps On Growing. URL: <http://www.chicagonow.com/marketing-strategist/2015/04/quickbooks-enjoys80-market-share-with-29-million-small-businesses-butkeeps-on-growing/> (дата звернення 16.11.2023).
64. Garfinkel, Simson. The Cloud Imperative. – MIT Technology Review. URL: <https://www.technologyreview.com/s/425623/the-cloud-imperative/> (дата звернення 18.11.2023).
65. Guo Chao Alex, Peng Chirag Gala. Cloud ERP: A New Dilemma To Modern Organisations? (2020). Journal of Computer Information Systems; Summer 2014, Vol. 54 Issue 4, p.22. (дата звернення 19.11.2023).
66. The NIST Definition of Cloud Computing URL: <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-145> (дата звернення 12.11.2023).
67. Олійник Р.М. Облік, аналіз та контроль витрат, формування собівартості на сільськогосподарських підприємствах. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16781/1/Oliynyk%20217-220.pdf> (дата звернення 20.11.2023).
68. Чернецька О. В. Методичні підходи до визначення ефективності витрат сільськогосподарських підприємств в управлінському обліку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. №7(1). С.188-195.
69. Ржелюк В.М. Принципи управління витратами на виробництво у ринковому середовищі. Науковий вісник Ужгородського університету. Ужгород, 2020. Спецвип. 22. Ч. II. С. 212- 216.
70. Мних Є.В. Становлення і перспективи розвитку сучасної системи бухгалтерського обліку в Україні. Світ бухгалтерського обліку. 2021. №1. С. 7-9.

71. Моссаковський В. Види обліку в сучасних умовах та їх обґрунтування. Бухгалтерський облік і аудит. 2022. №6. С. 21-39.
72. Мурашко В.М. Деякі питання розвитку теорії бухгалтерського обліку і аудиту. Регіональні перспективи. 2023. №4. С.250-262.
73. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник /за редакцією проф. М.Ф. Огійчука. 6-те вид., перероблене і доповнене. К.: Алерта, Київ, 2011. 1042 с.
74. Березін О.В. Продовольчий ринок України: теоретико-методологічні засади формування і розвитку: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 184 с.
75. Оніщенко В.О., Бондар М.І., Дубовая В.В. Облік у зарубіжних країнах : підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 576 с.
76. Циганок О.О. Потенціал підприємства та резерви підвищення конкурентоспроможності. Держава та регіони. 2021. № 4. С. 201-203
77. Кононенко М.П. Техніко-технологічні напрями підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва. Економіка АПК. 2021. №8. С. 67 -74.
78. Кононов С.О. Урожайність соняшнику. Інформаційно-аналітична газета «Агробізнес Сьогодні». URL: <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/publishing-house.html> (дата звернення 15.11.2023).
79. Корхова Н.М. Урожайність та якість насіння соняшнику за вирощування в умовах Південного степу України. Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин. 2020. №4. С. 81-86.
80. Круп'як Л.Б. Проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України. Ефективна економіка. 2021. №11. С. 20-21.
81. Кучер А. О. Економіка застосування мінеральних добрив. Пропозиція. 2020. № 12. URL: <http://propozitsiya.com/ua/ekonomika-zastosuvannya-mineralnyh-dobryv> (дата звернення 22.10.2023).
82. Лавринчук О.В. Перспективи розвитку ринку галузі рослинництва України. Облік і фінанси АПК. 2022. №5. С. 15 - 18.

83. Листкова В.О., Шовгун О.М. Гібриди соняшику для впровадження у виробництво. Пропозиція. 2021. №9. С. 31- 35.
84. Лищенко М.О. Теоретичні аспекти вивчення резервів скорочення собівартості та підвищення ефективності виробництва соняшнику. Ефективна економіка. 2022. №2. С. 30 - 35.
85. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <https://oblik.press/p-s-bo-16-vytraty/> (дата звернення 12.11.2023).
86. Череп А.В., Стрілець Є.М. Ефективність як економічна категорія. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7ykJYDr2-iE> (дата звернення 12.11.2023).
87. Мочерний С.В., Основи економічних знань, К: Академія. Київ, 2000р., 303 с.
88. Мочерний С.В., Основи підприємницької діяльності, К: Академія. Київ, 2005р., 280 с.
89. Бабенко А.Г., Копитова М.С. Прибуток підприємства: дослідження теоретичних аспектів. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55350/21Babenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 14.11.2023).
90. Зінченко О. А. Нормативний метод визначення якості прибутку підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 3. С. 110-114.
91. Чехов С.А., Чехова І.В. Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/290> (дата звернення 19.11.2023).
92. Platonova A. Ukrainian market of sunflower seed - threats and prospects URL: <http://www.apkinform.com/en/exclusive/topic/1014389#.VIbtfckl2M8> (дата звернення 15.11.2023).
93. Перетятко І.В. Економічна ефективність виробництва соняшнику у сільськогосподарських підприємствах України. URL:

<https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2013/02/175.pdf> (дата звернення 27.10.2023).

94. Nesterenko O. O., Kovalevska N.S., Nesterenko I.V. Audit of integrated reporting in the context of sustainable development: monograph, State Biotechnology University. Tallinn: Teadmus OÜ, 2021. 112 p. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/8624> (дата звернення 12.10.2023).

95. Герасименко Ю.С., Велієва В.О., Остапенко Р.М. Стратегічні напрями формування механізму державного стимулювання розвитку екологічно орієнтованого агробізнесу. Проблеми економіки. 2020. № 4 (46). С. 364-375.

URL: https://www.problecon.com/article/?year=2020&abstract=2020_4_0_364_375&lang=ua. (дата звернення 12.10.2023).

96. D. Shyian, Y. Herasymenko, N. Ulianchenko, V. Velieva, I. Kotelnikova Household income as a factor forming potential demand on the market of organic products Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal. 2021. Vol. 7(4). – P. 100-114. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/26860> (дата звернення 12.10.2023).

97. Iryna Koshkalda, Oleksandr Kniaz, Alona Ryasnyanska, Viktoriya Velieva Motivation Mechanism for Stimulating the Labor Potential. URL: <https://doi.org/10.5430/rwe.v11n4p53> (дата звернення 12.10.2023).

98. Бородай О., Гончар О. Облік матеріальних цінностей аграрних підприємств в умовах діджиталізації. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. С. 401-403

99. Гончар О.В. Аналіз ефективності виробництва соняшнику та шляхи її підвищення. Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського

обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 16 листопада 2023 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: СНАУ, 2023. С. 191-193.

100. Гончар О.В. Оптимізація витрат, як фактор підвищення ефективності виробництва соняшнику. Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді [Електронний ресурс]: матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 20 жовтня 2023 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2023. – 507 с. – Електронні текстові дані. URL: <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>. С.210-213.

ДОДАТКИ

